

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

प्रस्तुत शोधकार्य काठमाडौं जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विषयमा केन्द्रित छ । सामान्यतः सुनेका वा पढेका सामग्रीहरूको अर्थ बुझ्नु नै बोध हो । व्यापक अर्थमा भन्नुपर्दा कुनै मौखिक, लिखित, दृश्य वा अमूर्त सन्देशको अभिप्राय बुझ्नु बोध हो । सुनेर बुझ्ने प्रक्रियालाई श्रुतिबोध भनिन्छ । निरक्षरहरूको विचार ग्रहण गर्ने कार्य श्रुतिबाट मात्र हुन्छ भने साक्षरहरूले सुनाइ र पढाइ दुबैबाट विचार ग्रहण गर्दछन् । पाठकले लिपिबद्ध पाठ पढेर भाव वा विचार ग्रहण गर्ने कार्य सस्वर वाचन र मौन वाचनबाट गर्दछ । सस्वर वाचनको मूलभूत प्रयोजन पनि श्रोताले सुन्न र बुझ्न सक्ने गरी पढाइमा प्रवृत्त तुल्याउनु हो । लिपिबद्ध गरिएका विचार वा भावलाई पाठकले मनमनै (आवाज ननिकाली) पढ्नुलाई मौन पठन वा मौन वाचन भनिन्छ । मौन वाचनको विशिष्ट प्रयोजन बोध नै हो । पठनबोधमा एकातिर लिपिबद्ध सामग्रीको ग्रहणमा आँखाको सक्रियता हुन्छ भने अर्कोतिर आँखाले देखेका कुरालाई दिमागमा रहेको दृष्टि केन्द्रले विश्लेषण र व्याख्या गरी अर्थ ग्रहण गर्दछ । यसरी आँखाले देखेका कुरालाई मस्तिष्कसँग सम्बन्धित गरिने काम हुने भएकोले पठनबोध ज्ञानसँग सम्बन्धित हुन्छ । पठनबोधसँग पढाइको गति (द्रुत, मध्यम, मन्द) र अर्थ ग्रहण गर्ने सीपको सम्बन्ध हुन्छ । बुझ्नेको कुरालाई आफ्ना शब्दमा अरूलाई बुझाउन पनि सक्नुपर्ने हुन्छ । पढ्नु मात्र पढाइ होइन; आँखा लिपिबद्ध सामग्रीमा लगाई सम्पूर्ण ध्यान त्यसैमा केन्द्रित गरी अर्थ ग्रहण गर्ने र आवश्यकताअनुसार अभिव्यक्त (लिखित वा मौखिक रूपमा) गर्न सक्ने सामर्थ्य विकसित गर्नु गराउनु पठनबोधको प्रयोजन हो । बुझ्न त बुझियो तर भन्न वा लेख्न सकिएन भने पढेर बुझ्नेको अर्थ हुँदैन । त्यसैले लिपिबद्ध चिह्नद्वारा प्रस्तुत भएका विचारलाई ग्रहण गर्ने वा बुझ्ने प्रक्रियालाई पठनबोध भनिन्छ । विद्यार्थीहरूलाई भाषा शिक्षणका क्रममा पठनबोधको अभ्यास गराउनु पर्दछ । यसको अभ्यासबाट उनीहरूमा पठनबोध क्षमताको विकासमा सहयोग पुग्दछ । पठनबोध क्षमताको अध्ययन अनुसन्धान भएमा त्यसबाट प्राप्त निष्कर्षले पठनबोधका क्रममा आइपर्ने समस्याको समाधानमा सहयोग पुग्दछ । यसै सन्दर्भमा काठमाडौं जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण गरी यो शोधपत्र तयार पारिएको हो ।

१.२ समस्याकथन

समस्या कथन भन्नाले अनुसन्धानका निम्ति छनोट गरिएको अनुसन्धेय विषयवस्तुलाई समस्याका रूपमा प्रस्तुत गर्नु हो । भाषा ज्ञान आर्जनको माध्यम हो । ज्ञान आर्जनको लागि पढाइ सीपका साथै पठनबोध क्षमताको विकास हुनु आवश्यक हुन्छ । उपयुक्त पठनबोध क्षमताविना एकातिर विद्यार्थीले लक्षित ज्ञान हासिल गर्न सक्दैनन् भने अर्कोतिर पठनबोध क्षमताविना जतिसुकै उपयुक्त पाठ्यक्रम पाठ्य पुस्तक तथा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गरे पनि त्यसको महत्त्व रहँदैन । अतः भाषिक सीप सिकाइमा पठनबोध क्षमतासँग परिचित हुनु आवश्यक देखिन्छ ।

काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन नै प्रस्तुत शोधकार्यको मूल समस्या हो र यसै मूल समस्याको समाधानमा पुग्नका निम्ति निम्नलिखित शोधप्रश्नहरू रहेका छन् :

- (क) काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको समग्र स्थिति के कस्तो रहेको छ ?
- (ख) सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता के कस्तो रहेको छ ?
- (ग) लैङ्गिक आधारमा पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक स्थिति के कस्तो रहेको छ ?
- (घ) नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता के कस्तो देखिन्छ ?

१.३ अध्ययनका उद्देश्य

काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन गर्नु नै प्रस्तुत शोधकार्यको मूल उद्देश्य हो । यस मूल उद्देश्यलाई पूरा गर्न अन्य निम्नलिखित उद्देश्यहरू निर्धारण गरिएका छन् :

- (क) काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले पठनबोध क्षमताको समग्र स्थिति पत्ता लगाउनु

- (ख) सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता बिच तुलना गर्नु
- (ग) छात्र र छात्रा बिचको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक स्थिति पत्ता लगाउनु ।
- (घ) नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीबिचको पठनबोध क्षमता तुलनात्मक विश्लेषण गर्नु ।

१.४ अध्ययनको सान्दर्भिकता र उपादेयता

हाम्रो देश नेपालमा बहुभाषिक मानिसहरू बसोबास गर्ने भएकाले नेपाली भाषालाई सबै मातृभाषी वक्ताहरूको साझा सम्पर्क भाषाको रूपमा प्रयोग गर्ने गरिन्छ । भाषिक अभिव्यक्तिका दुई रूप हुन्छन् : मौखिक र लिखित । मौखिक रूपअन्तर्गत पर्ने पढाइले पठनबोध क्षमताको विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ । विद्यार्थीहरूमा पठनबोध क्षमतासम्बन्धी कमजोरी रहेको खण्डमा उनीहरूको भाषिक सीप (सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ) मात्र नभएर अन्य विषयको ज्ञान आर्जनमा पनि प्रभाव पार्दछ । यदि विद्यार्थीहरूको स्तर र उमेरअनुरूप पठनबोध क्षमताको विकास नभएको खण्डमा सम्बन्धित तहका लागि निर्माण गरिएका पाठ्यक्रमका उद्देश्यहरू पूरा हुँदैनन् । पठनबोध क्षमतासम्बन्धी यस किसिमको अध्ययनले सम्बन्धित कक्षाको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षण सामग्री आदिको स्थिति, उद्देश्य के कति पूरा भए वा भएनन्, उक्त क्षेत्रका कुन कुन पाठहरूमा के कस्ता सुधार गर्नुपर्छ ?, विद्यार्थीहरूको कक्षा वा तह अनुसार पठनबोध क्षमताको स्तर कस्तो छ ?, पाठ्यपुस्तकमा समावेश गरिने विषयवस्तु कस्ता खालका हुनुपर्छ ?, अब आउँदा दिनहरूमा के कस्ता उद्देश्यका साथ अगाडि बढ्नु पर्छ भन्ने जस्ता कुराहरूको जानकारी प्राप्त हुन्छ । विभिन्न जिल्ला र कक्षाका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन भएका भए पनि काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन हालसम्म नभएकाले यसको सान्दर्भिकता रहेको पुष्टि हुन्छ । प्रस्तुत अध्ययनको उपादेयतालाई बुँदागत रूपमा निम्न अनुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

- शिक्षकलाई विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमतालाई बुझेर उद्देश्य उन्मुख शिक्षण सिकाइ कार्यकलाप गरी शिक्षणलाई प्रभावकारी बनाउन सहयोग पुऱ्याउँछ ।
- पाठ्यक्रम निर्मातालाई पाठ्यक्रम परिष्कार तथा परिमार्जन गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।

- शिक्षक र विद्यार्थीबिचको साहचर्य कायम गराउँछ ।
- पाठ्यपुस्तक लेखनकर्तालाई उद्देश्यमूलक एवम् प्रभावकारी विषयवस्तु चयन गर्न सहज बनाउँछ ।
- पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेको उद्देश्य के कति मात्रामा पूरा भए वा भएनन् भन्ने कुराहरूको जानकारी लिन सहयोग गर्छ ।
- शिक्षण विधि प्रभावकारी बनाई शिक्षण क्रियाकलापलाई प्रभावकारी र व्यवस्थित एवम् उद्देश्यपूर्ण बनाउन सहयोग गर्छ ।
- शैक्षिक क्षेत्रमा भएका कमी कमजोरीहरू पत्ता लगाई भावी कार्यदिशा पत्ता लगाउन निर्देश गर्छ ।

१.५ अध्ययनको सीमाङ्कन

प्रस्तुत शोध शीर्षकले अध्ययनको क्षेत्र के कति रहेको छ र अनुसन्धानको दायरामा रहेका विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या कति रहेको छ भन्ने कुरा अध्ययन गर्नुभन्दा पहिला सो विषयमा सीमाङ्कन नगरेमा कठिनाई हुन जान्छ । अतः अध्ययन कार्य सुरु गर्नुभन्दा अगाडि नै यसको सीमाङ्कन गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसबाट सीमाङ्कन गरिएको विषयवस्तुलाई निश्चित क्षेत्रमा व्यवस्थित र वैज्ञानिक रूपबाट अगाडि बढाउन उत्प्रेरित गराउने र शोधकर्ता र सम्बन्धित विद्यालयका विद्यार्थीहरूको सिकाइ स्तरलाई निर्धारण गर्न सहयोग पुऱ्याउने हुँदा प्रस्तुत अध्ययनलाई निम्नानुसार सीमाङ्कन गरिएको छ :

- (क) प्रस्तुत अध्ययन काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययनमा मात्र केन्द्रित रहेको छ ।
- (ख) प्रस्तुत अध्ययन काठमाडौँ जिल्लाका पाँचवटा सामुदायिक र पाँचवटा संस्थागत विद्यालयका गरी जम्मा सयजना विद्यार्थीहरूमा सीमित रहेको छ ।
- (ग) उक्त जिल्लाका विद्यार्थीहरूको लैङ्गिकताका आधारमा पठनबोध क्षमताको अध्ययनमा मात्र सीमित गरिएको छ ।
- (घ) उक्त जिल्लाका विद्यार्थीहरूको भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा पठनबोध क्षमताको अध्ययनमा मात्र सीमित गरिएको छ ।

१.६ पारिभाषिक शब्दको अर्थ

१. निम्नस्तर - १ देखि ३९ सम्मको अङ्क प्राप्त गर्ने क्षमता
२. मध्यमस्तर - ४० देखि ५९ सम्मको अङ्क प्राप्त गर्ने क्षमता
३. उच्चस्तर - ६० देखि ७९ सम्मको अङ्क प्राप्त गर्ने क्षमता
४. अति उच्चस्तर - ८० देखि माथिको अङ्क प्राप्त गर्ने क्षमता
५. मध्यमान - बिचको मान अर्थात् मध्यक
६. मानक विचलन - मध्यमानबाट देखिने औसत भिन्नता

१.७ शोधपत्रको रूपरेखा

शोधकार्यलाई व्यवस्थित, शृङ्खलित र सङ्गठित बनाउनका लागि प्रस्तुत शोधपत्रको रूपरेखालाई यसरी प्रस्तुत गरिएको छ :

अध्याय एक : शोध परिचय

यस अध्यायका उपशीर्षकहरूमा अध्ययनको पृष्ठभूमि, समस्याकथन, अध्ययनको उद्देश्य, अध्ययनको सान्दर्भिकता र उपादेयता, अध्ययनको सीमाङ्कन, पारिभाषिक शब्दको अर्थ र अध्ययनको रूपरेखा उपशीर्षकहरूलाई समावेश गरिएको छ ।

अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा र अवधारणात्मक ढाँचा

यस अध्यायअन्तर्गत पूर्वकार्यको शीर्षकसँग सम्बन्धित पुस्तकको समीक्षा र शोधकार्यको समीक्षा तथा अवधारणात्मक ढाँचाअन्तर्गत बोधको परिचयमा श्रुतिबोध र पठनबोध, पठनबोध शिक्षणको महत्त्व, पठनबोध शिक्षणका कार्यकलापहरू, पठनबोधका तह, पठनबोधका चरण र पठनबोधमा प्रभाव पार्ने तत्त्वहरू उपशीर्षकहरू रहेका छन् ।

अध्याय तिन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया

यस अध्यायअन्तर्गत अध्ययन विधि, जनसङ्ख्या, नमुना छनोट, सामग्री सङ्कलन, शीर्षकसँग सम्बन्धित प्राथमिक स्रोत र द्वितीयक स्रोत तथा सामग्री निर्माण, पूर्वपरीक्षण र परिमार्जन, परीक्षणको कार्यान्वयन र उत्तरपुस्तिका परीक्षण, तथ्याङ्कन व्याख्या तथा विश्लेषण उपशीर्षकहरू रहेका छन् ।

अध्याय चार : समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

यस अध्यायमा समग्रताको आधारमा गरिएको पठनबोध क्षमताको अध्ययनमा पृष्ठभूमि समग्र विद्यार्थीहरूको पठनाबोध क्षमताको स्थिति, मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र पठनबोध क्षमताको स्थिति, विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको अध्ययन, समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको अध्ययन, समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन, प्रतिशत, मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा पठनबोध क्षमताको अध्ययन उपशीर्षकहरू रहेका छन् ।

अध्याय पाँच : विद्यालयका प्रकृतिको आधारमा पठनबोध क्षमताको तुलना

यस अध्यायमा विद्यालय प्रकृतिका आधारमा गरिएको पठनबोध क्षमताको अध्ययनमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन, संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन, सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका पठनाबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन, प्रतिशत, मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा पठनबोध क्षमताको अध्ययन उपशीर्षकहरू रहेको छ ।

अध्याय छ : लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

यस अध्यायमा प्राप्त तथ्याङ्कलाई लैङ्गिकताका आधारमा छात्रहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन, छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन, छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन, मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र तथा छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन उपशीर्षकहरू रहेका छन् ।

अध्याय सात : भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

यस अध्यायमा भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन, अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन, नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन, मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन उपशीर्षकहरू रहेका छन् ।

अध्याय आठ : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

यस अध्यायअन्तर्गत सारांश, निष्कर्ष र उपयोगितालाई समावेश गरिएको छ ।
उपयोगिता शीर्षकअन्तर्गत नीतिगत तह र प्रयोगगत तह र भावी अनुसन्धानका शीर्षक
उपशीर्षकहरू रहेका छन् ।

अन्त्यमा सन्दर्भ सामग्री सूची, परिशिष्ट र व्यक्तिवृत्त राखिएको छ ।

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र अवधारणात्मक ढाँचा

२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा

प्रस्तुत शोधकार्य काठमाडौं जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययनसँग सम्बन्धित रहेको छ । यस विषयसँग सम्बन्धित भएर गरिएका अध्ययन अनुसन्धानलाई यहाँ पूर्वकार्यको समीक्षाको रूपमा लिइएको छ । पठनबोध सम्बन्धी थुप्रै अध्ययन अनुसन्धान भएका छन् । यस सम्बन्धी भएका पूर्व अध्ययनलाई पुस्तक समीक्षा र शोध समीक्षा गरी दुई वर्गमा विभाजन गरी प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.१.१ पुस्तक समीक्षा

अधिकारी (२०६३) द्वारा नेपाली भाषा शिक्षण पुस्तक प्रकाशित भएको पाइन्छ । यस पुस्तकमा पठनबोध शिक्षण शीर्षकमा पठनबोध अभ्यासका लागि सामग्री, बोध प्रश्नहरू, बोधका कार्यहरू जस्ता कुराहरू समावेश गरिएको भेटिन्छ । उक्त पुस्तकमा आंशिक मात्रामा पठनबोधसम्बन्धी विषयवस्तु समावेश गरिएको पाइन्छ । प्रस्तुत शोधकार्य पठनबोध क्षमताको अध्ययनसँग सम्बन्धित भएकाले उक्त पूर्वकार्य यसमा केही सहयोगी बनेको छ । यो शोध सैद्धान्तिक अध्ययनसँग सम्बन्धित उक्त पूर्वकार्यभन्दा प्रायोगिक प्रकृतिको भएकाले विशिष्ट बनेको छ ।

ढकाल (२०६८) द्वारा नेपाली भाषा शिक्षणको परिचय र प्रयोग पुस्तक प्रकाशित गरिएको पाइन्छ । यस पुस्तकको अध्याय एघारमा वाचन, पठनबोध र द्रुत पठन शिक्षण शीर्षकमा पठनबोधको परिचय, पठनबोधको महत्त्व र आवश्यकता, माध्यमिक तहमा पठनबोधको महत्त्व र आवश्यकता, मौन वाचन, पठनबोधका लागि मौन पठनको उपयोग, पठनबोधका लागि सामग्री छनोट, पठनबोधका सामान्य कार्यकलापहरू, पठनबोधको शिक्षण क्रम, निर्दिष्ट पाठ्यांशको पठनबोध गराउनु अघि गर्नुपर्ने कामहरू, अभ्यासका लागि बाल साहित्यको उपयोग जस्ता विषयवस्तुको बारेमा उल्लेख गरिएको छ । पठनबोधको सैद्धान्तिक पक्षमा गरिएको उक्त पूर्वकार्यले प्रस्तुत शोधमा अवधारणात्मक ढाँचा तयार गर्नमा सहयोग पुऱ्याएको छ ।

लामिछाने (२०६९) द्वारा **नेपाली भाषा शिक्षण** नामक पुस्तक प्रकाशन भएको पाइन्छ । यस पुस्तकको अध्याय एघारमा पठनबोध र द्रुतपाठ शिक्षण शीर्षकमा पठनबोध शिक्षणका बारेमा उल्लेख गरिएको भेटिन्छ । यसअन्तर्गत पठनबोधको परिचय, सस्वर पठनको आवश्यकता, सस्वर पढाइका कार्यकलाप, मौन पढाइका कार्यकलाप, कक्षा स्तरानुरूप सस्वर र मौन पठनको उपयोग, पठनबोध शिक्षण क्रम र द्रुत पाठ शिक्षण जस्ता विषयहरू राखिएका छन् । उक्त पुस्तकमा पठनबोधसँग सम्बन्धित सस्वर पठन र मौन पठनका बारेमा उल्लेख गरिएको हुनाले पठनबोधसम्बन्धी प्रस्तुत अध्ययनका लागि उल्लेख्य रहेको छ । त्यसमा उल्लिखित अवधारणाको समेत आधार लिई यस प्रस्तुत अध्ययनलाई अझ विशिष्ट बनाइएको छ ।

पौडेल (२०७०) द्वारा **नेपाली भाषा साहित्य शिक्षण** पाठ्य पुस्तक प्रकाशित भएको छ । यस पुस्तकमा पठनबोध शिक्षणका मूलभूत उद्देश्य भनेको भाषाका सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ जस्ता सीप विकास गर्नु हो भनिएको छ । साथै सस्वर पठन, मौन पठन, द्रुत पठन जस्ता कुरा पठनबोधभित्र पर्ने र पठनबोधका सामान्यतः अभिधात्मक, व्याख्यात्मक, समीक्षात्मक र सिर्जनात्मक गरी चार तह हुने कुरा उल्लेख छ । पठनबोध क्षमताको विकासका लागि सस्वर पठनभन्दा मौन पठन बढी उपयोगी हुने, पठनबोध क्षमतामा बोधगम्यता, श्रुतिबोध जस्ता कुरा पर्ने र विद्यार्थीहरू लेख्य भाषासँग परिचित भइसकेपछि उनीहरूलाई विस्तारै मौन पठनतर्फ अग्रसर गराउँदै लैजानु उपयुक्त हुने सुझाव र निष्कर्ष प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त पूर्वकार्यले प्रस्तुत शोधअन्तर्गत गरिएको पठनबोधको अवधारणात्मक ढाँचा तय गर्नका लागि सहयोग पुऱ्याएको छ ।

२.१.२ शोधपत्र समीक्षा

उपाध्याय (२०६०) द्वारा **कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन** शीर्षकमा शोधकार्य तयार गरिएको पाइन्छ । उक्त अध्ययन कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीको भाषिक पृष्ठभूमि, लैङ्गिकता, क्षेत्रीय र स्थानीयका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको पहिचान गर्नु जस्ता उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको पाइन्छ । नेपाली पहिलो भाषी विद्यार्थीहरूको भन्दा दोस्रो भाषी विद्यार्थीमा र सहरी भेगका विद्यालयभन्दा ग्रामीण भेगका विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता कमजोर रहेको निष्कर्ष उक्त अध्ययनमा निकालिएको छ । उक्त पूर्वकार्य प्रस्तुत शोधकार्यसँग सम्बन्धित भए पनि तहगत

र कक्षागत दृष्टिले यो भिन्न र विशिष्ट छ । उक्त पूर्वकार्यले यस अध्ययनअन्तर्गत तथ्यहरूको विश्लेषण गरिने कार्यमा भने सहयोग पुऱ्याएको छ ।

खनाल (२०६२) द्वारा काठमाडौँ उपत्यकामा कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा अनुसन्धान गरिएको छ । काठमाडौँ उपत्यकाका कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको भाषिक पृष्ठभूमि, लैङ्गिकता, स्थानीयता तथा विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता पहिल्याई तुलनात्मक अध्ययन गर्ने उद्देश्यले उक्त अध्ययन भएको पाइन्छ । यस अध्ययनबाट समग्र विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको, मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताभन्दा विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको, विमातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता मातृभाषी विद्यार्थीहरू सरह बनाउन नेपाली भाषाको प्रयोग बढीभन्दा बढी गर्नुपर्ने, नेपाली भाषामा लेखिएका पत्रपत्रिका र सन्दर्भ सामग्रीहरूको अध्ययन गर्नुपर्ने र विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमतामा देखिने कठिनाइहरूको पहिचान गरी त्यसका लागि निराकरणात्मक उपाय अवलम्बन गर्नुपर्ने सुझावहरू प्रस्तुत गरिएको पाइन्छ । यस पूर्वकार्यले विद्यार्थीहरू पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्ने क्रममा प्रस्तुत अध्ययनलाई सहयोग पुऱ्याएको छ ।

खड्का (२०६४) द्वारा मा.वि. तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । यस अध्ययनको उद्देश्य मा.वि. तहका विद्यार्थीहरूको लैङ्गिकता, स्थानीयता र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा अध्ययन अनुसन्धान गर्नु रहेको छ । यस अध्ययनबाट कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताभन्दा कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको निष्कर्ष निकाल्नुका साथै पठनबोध क्षमता राम्रो बनाउन विभिन्न पत्र पत्रिका, लेख रचना अध्ययन गर्नुपर्ने र विद्यार्थीको रुचि, चाहना र आवश्यकताको आधारमा पाठ्यक्रम निर्माण गर्नुपर्ने जस्ता सुझावहरू उल्लेख गरिएका छन् । यस अध्ययनले प्रस्तुत अध्ययनलाई निष्कर्षमा पुग्ने कुरामा सहयोग पुऱ्याएको छ ।

ढकाल (२०६६) द्वारा कक्षा तीनका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य पूरा गरिएको छ । उक्त अध्ययनमा कक्षा तीनमा अध्ययनरत विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता पत्ता लगाउनु, सरकारी र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूबिचको पठनबोध क्षमता पहिचान गर्नु र लैङ्गिक आधारमा पठनबोध क्षमता पत्ता लगाउनु मुख्य

उद्देश्य रहेका छन् । यस अध्ययनमा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई गतिशीलता प्रदान गर्नको निम्ति सर्वेक्षण विधिलाई आधार मानी ग्रामीण र सहरिया वा सरकारी र संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको पाइन्छ । उक्त अध्ययनका आधारमा ग्रामीण परिवेशका विद्यालयका भन्दा सहरी परिवेशका विद्यालय विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता उच्च र गुणस्तरीय रहेको, छात्रभन्दा छात्राहरूको पठनबोध क्षमता उच्च रहेको र अदृष्टांश पठनबोध क्षमतामा संस्थागतभन्दा सरकारी विद्यालय विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको निष्कर्ष निकालिएको पाइन्छ । उक्त पूर्वकार्य प्रस्तुत शोधको तथ्याङ्क विश्लेषणमा सहयोग पुऱ्याएको छ ।

पौड्याल (२०६७) द्वारा पर्वत जिल्लाका कक्षा दसमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य पूरा गरिएको पाइन्छ । उक्त अध्ययनको उद्देश्य पर्वत जिल्लाका कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको पहिचान गर्नु, विद्यार्थीहरूको भाषिक पृष्ठभूमि, लैङ्गिकता, स्थानीयता र विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा पठनबोध क्षमताको स्थिति पहिल्याउनु रहेका छन् । उक्त अध्ययनले गाउँका विद्यार्थीहरूको तुलनामा नगरका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता कमजोर रहेको र विमातृ भाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताभन्दा मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता कमजोर रहेको निष्कर्ष निकालिएको पाइन्छ । उक्त अध्ययनमा गाउँका मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो बनाउन क्षेत्रगत र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा अध्यापन गर्नुपर्ने सुझावहरू उल्लेख गरेको पाइन्छ । उक्त अध्ययन प्रस्तुत अध्ययनान्तर्गत गरिने विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषणका लागि सहयोग गरेको छ ।

ठाकुर (२०६८) द्वारा धनुषा जिल्लाका उच्च माध्यमिक तह एघारमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य तयार पारिएको छ । उक्त अध्ययनमा कक्षा एघारमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको पहिचान गर्नु, नेपाली भाषी र दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता पत्ता लगाउनु, संस्थागत र सामुदायिक उच्च माध्यमिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता पत्ता लगाउनु, छात्र र छात्राबिचको पठनबोध क्षमताको तुलना गर्नु तथा ग्रामीण र सहरी क्षेत्रका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना गर्नु जस्ता उद्देश्य रहेको पाइन्छ । उक्त शोधकार्यमा कक्षा एघारका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता छात्र र छात्रामा समान रहेको, सहरीभन्दा ग्रामीण

क्षेत्रका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता कमजोर रहेको, निजी र सार्वजनिक उच्च माध्यमिक विद्यालयको पठनबोध क्षमतामा खासै भिन्नता नरहेको जस्ता निष्कर्ष निकालिएको पाइन्छ । विद्यालय प्रकृतिका आधारमा सहरीभन्दा ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता कमजोर रहेकोले कमजोर क्षमता रहेका विद्यार्थीहरूलाई सन्दर्भ सामग्री तथा शैक्षिक सामग्री उपलब्ध गराउनु पर्ने तथा सामुदायिक उच्च माध्यमिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता कमजोर रहेकाले यस्ता कमजोरीलाई हटाउन तालिम प्राप्त शिक्षक र शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्था गर्नुपर्ने सुझावहरू उल्लेख गरिएको पाइन्छ । उक्त पूर्वकार्यले प्रस्तुत शोधमा निष्कर्ष र सुझाव लेख्ने कुरामा सहयोग प्रदान गरेको छ ।

क्षेत्री (२०६९) द्वारा बागलुङ जिल्लामा कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य सम्पन्न गरिएको छ । यस अनुसन्धानमा कक्षा दशमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको भाषिक पृष्ठभूमि र बोध क्षमता पहिल्याउनु, विभिन्न समूहबिच पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक ढङ्गले विश्लेषण गर्नु, उक्त विद्यार्थीहरूको पठनबोधका साथै उनीहरूमा भएका कमी कमजोरीको निराकरणका लागि सुझाव दिनु उद्देश्य राखिएका छन् । यस अध्ययनमा शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई प्रभावकारी र उद्देश्यमूलक बनाउनको लागि अन्तर्वार्ता र अवलोकन प्रक्रिया प्रयोगमा ल्याई सर्वेक्षण गरिएको पाइन्छ । उक्त अध्ययनले विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमतामा दृष्टांश र अदृष्टांश बिचमा खास भिन्नता नरहेको तर छात्रहरूभन्दा छात्राहरूको पठनबोध क्षमता उच्च रहेको निष्कर्ष निकालिएको पाइन्छ । उक्त अध्ययनमा विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता सम्बन्धी कमजोरीलाई हटाउन विद्यार्थीहरूमा निरन्तर रूपमा अभ्यास गराउनु पर्ने, बोध पक्षका कमी कमजोरी पत्ता लगाई निराकरणका उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने जस्ता सुझावहरू दिइएको पाइन्छ । उक्त पूर्व अध्ययनबाट प्रस्तुत अध्ययनअन्तर्गत विद्यार्थीका विभिन्न समूहबिच पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्नका लागि सहयोग पुऱ्याएको छ ।

घिमिरे (२०७०) द्वारा गुल्मी जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य सम्पन्न भएको छ । उक्त शोधकार्यको मुख्य उद्देश्य गुल्मी जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको क्षमता पहिचान गर्नु, उक्त जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको स्थानीयता, भाषिक पृष्ठभूमि लैङ्गिकता र विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा पठनबोध क्षमताको स्थिति पहिल्याउनु, विभिन्न समूहबिच पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक स्थिति विश्लेषण गर्नु र पठनबोध क्षमताको अभिवृद्धिका

लागि उपायहरू पहिल्याउनु उद्देश्यहरू रहेका छन् । यस अध्ययनमा जनसङ्ख्या, सामग्री कार्यान्वयन, तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेषण गरिएको छ । उक्त अध्ययनमा पठनबोध क्षमता सन्तोषजनक नै रहेको, गाउँ र सहरका विद्यार्थीबिच पठनबोध क्षमतामा ठुलो अन्तर देखिएको, नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता उच्च रहेको र विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता कमजोर रहेको निष्कर्ष प्रस्तुत गरिएको छ । यस अध्ययनमा गाउँका विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो बनाउन क्षेत्रगत र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा अध्यापन गर्नुपर्ने सुझावहरू उल्लेख गरिएको पाइन्छ । उक्त पूर्वकार्यले लैङ्गिक आधारमा पठनबोध क्षमताको तुलना गर्ने क्रममा प्रस्तुत अध्ययनलाई सघाएको छ ।

वि.क. (२०७१) द्वारा अर्घाखाँची जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य सम्पन्न भएको छ । उक्त शोधकार्यका उद्देश्य अर्घाखाँची जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता पत्ता लगाउनु, लैङ्गिकता, विद्यालय प्रकृति र अनुच्छेद प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता पत्ता लगाउनु रहेका छन् । उक्त अध्ययनमा विद्यार्थीहरूको दृष्टांशभन्दा अदृष्टांश पठनबोध क्षमता कमजोर रहेको र संस्थागतभन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता कमजोर रहेको निष्कर्ष निकालिएको पाइन्छ । विद्यार्थीको अदृष्टांश पठनबोध क्षमता कमजोर भएकाले विद्यालयको पठनबोधसँग सम्बन्धित विभिन्न सामग्रीहरू उपलब्ध गराउनुपर्ने तथा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता अभिवृद्धि गर्नका लागि सरकारी निकायले आवश्यक चासो देखाउनुपर्ने सुझावहरू उल्लेख गरिएको पाइन्छ । प्रस्तुत अध्ययनका लागि उक्त पूर्वकार्यले पठनबोध क्षमताको विश्लेषण गरी निष्कर्ष निकाल्ने कुरामा सहयोग गरेको छ ।

शर्मा (२०७२) द्वारा कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा शोधकार्य पूरा गरेको पाइन्छ । उक्त शोधकार्य कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता पत्ता लगाउनु, छात्रा र छात्रको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक स्थिति पहिचान गर्नु, अनुच्छेद प्रकृतिका आधारमा पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक स्थिति पहिचान गर्नु र विद्यालय प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूबिच पठनबोध क्षमता पहिचान गर्नु जस्ता उद्देश्यहरू रहेको पाइन्छ । यस अध्ययनबाट अध्ययन गरिएका छात्र र छात्रामध्ये छात्रको, सामुदायिक विद्यालयका तुलनामा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको र दृष्टांशभन्दा अदृष्टांशमा पठनबोध क्षमता कमजोर रहेको निष्कर्ष

निकालिएको छ । यस अध्ययनमा छात्राहरूलाई पढाइप्रति आकर्षित गराउनुपर्ने र बढाउनुपर्ने, सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता अगाडि बढाउन सरकारी निकायले आवश्यक चासो देखाउनुपर्ने सुझावहरू उल्लेख गरिएको पाइन्छ । उक्त पूर्वकार्यले प्रस्तुत शोधमा गरिने पठनबोध र क्षमताको तुलनात्मक विश्लेषणमा सहयोग पुऱ्याएको छ ।

यी शोधसम्बन्धी पूर्वकार्यहरू निकै महत्त्वपूर्ण छन् तापनि प्रस्तुत शोधकार्यको क्षेत्र र कक्षागत दृष्टिले विशिष्ट रहेको छ ।

२.२ अवधारणात्मक ढाँचा

प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा पठनबोधसम्बन्धी केही अवधारणालाई प्रस्ट पार्नुपर्ने भएकाले तिनलाई यहाँ क्रमशः उल्लेख गरिएको छ :

२.२.१ बोधको परिचय

‘बोध’ शब्द ‘बुध्’ धातुमा ‘अ’ प्रत्यय लागेर बनेको हो । यसको शाब्दिक अर्थ बुझ्नु हुन्छ । कुनै लिखित वा मौखिक अभिव्यक्तिलाई पढेर सुनेर मूल आशय पहिल्याउनु बोधको अभिप्राय हो । भाषाको आदानात्मक र प्रदानात्मक सीपमध्ये बोध आदानात्मक सीपअन्तर्गत पर्दछ । भाषिक सन्दर्भमा सामग्रीहरूको अर्थ बुझाई भए पनि व्यापक रूपमा मौखिक, लिखित, दृश्य वा अमूर्त सन्देशको अभिप्रायः बुझ्नु बोध हो (शर्मा र पौडेल, २०६० : १०७) । बोधको मुख्य तात्पर्य वक्ताले लेख्य वा कथ्य रूपमा प्रकट गरेका अभिव्यक्ति ग्रहण गर्नेसँग सम्बद्ध छ । त्यसैले यसलाई ग्रहण शक्ति वा क्षमता पनि भनिन्छ (पराजुली, २०४९ : १११) । सामान्य अर्थमा ‘बोध’ भन्नाले भाषा शिक्षण सिकाइका सन्दर्भमा भाषिक अभिव्यक्तिको बुझाई भन्ने बुझिन्छ । बोधको अर्थ दिमागी कार्य, शक्ति, समझ, भाषिक क्षमताको विकास वा परीक्षणको निम्ति गरिने अभ्यास हुन्छ । अङ्ग्रेजीमा बोधलाई कम्प्रिहेन्सन भनिन्छ । क्याम्ब्रिज अन्तर्राष्ट्रिय शब्दकोशले कुनै पनि अवस्था तथ्यको सचेत तथा पूर्ण रूपले बुझ्ने क्षमता तथा एउटा अभ्यास जसले प्रश्नहरू सोचेर अथवा पढ्न दिएर विद्यार्थीहरूको बुझाइलाई जान्ने प्रक्रिया भनी अर्थ्याएको पाइन्छ । सामान्यतः भाषा सिकाइ शिक्षणका सन्दर्भमा भाषिक अभिव्यक्तिको बुझाइलाई बोध भनिन्छ । भाषिक पूर्व अनुभव र लिपिबद्धतासँगको परिचय मात्र बोधको लागि पर्याप्त हुँदैन । यसमा अभिव्यक्ति विचारसँगको पूर्वानुभवसमेत बोधमा केही न केही रूपमा हुनु आवश्यक मानिन्छ (अधिकारी, २०५९ :

११६) । बोधले भाषिक सामग्री मौखिक ध्वन्यात्मक र लिखित अभिव्यक्तिमा चाहिँ लेख्य माध्यमबाट बोधले प्राप्त गर्दछ । लिपिबद्ध रूपमा उतारिएका भाषिक सामग्रीलाई आँखा र दिमागको माध्यमबाट गम्भीर रूपमा अध्ययन गर्न सक्ने क्षमतालाई बोध भनिन्छ । बोध सामान्यतः श्रुतिबोध र पठनबोध गरी दुई प्रकारका हुन्छन् । यहाँ श्रुतिबोध र पठनबोधको सामान्य परिचय दिइएको छ ।

२.२.१.१ श्रुतिबोध

श्रुतिबोध श्रवणकलासँग सम्बन्धित पक्ष हो । श्रुतिबोध श्रवणकला विकासको महत्त्वपूर्ण आधार हो (पौडेल, २०७० : ३१) । भाषाको विकास बोधबाट नै आरम्भ हुने भएकोले श्रुतिबोध क्षमता विकास भाषा शिक्षणको प्रमुख आरम्भ बिन्दु मान्न सकिन्छ । यसले वक्ताको मौखिक अभिव्यक्तिमध्ये श्रुतिग्रहण पक्षसँग सम्बन्धित मानिन्छ । यो अभिव्यक्तिको पूर्व सर्त हो । बोधविहीन सुनाइ प्रायः निरर्थक सावित हुन्छ (अधिकारी, २०५७ : २६) । बोधविनाको श्रुतिलाई वास्तविक सुनाइ मान्न सकिँदैन । श्रुतिबोध मौखिक भाषाको बोध भएकोले यस कार्यमा आवश्यकताअनुरूप वक्ताको हाउभाउ, अङ्ग सञ्चालन, चेष्टा, लय, आघात जस्ता भाषिकेतर तत्त्वले गर्दा मूल भाषिक अभिव्यक्तिको अनर्थ लाग्न सक्छ । जुन कुरा राम्रोसँग सुन्न सकिँदैन, त्यसलाई राम्ररी व्यक्त गर्न पनि सकिँदैन र जुन कुरा राम्ररी सुनिन्छ, त्यसलाई व्यक्त गर्न सकिन्छ । श्रुतिबोध ग्रहणात्मक सीपको पहिलो खुड्किलो हो (अधिकारी र शर्मा, २०६१ : ४४) । विद्यार्थीहरू जति बढी मात्रामा सुन्ने र सुनाउने अवसर पाउँछन्, त्यति नै उनीहरूमा श्रुतिबोध क्षमता निकै कमजोर रहेको हुन्छ । उसका लागि उपयोग गरिने सामग्रीहरू प्रामाणिक ढोका नै बन्द हुन सक्छ । श्रुतिको विकासका लागि उपयोग गरिने सामग्रीहरू प्रामाणिक, स्तरअनुकूल, रुचिपूर्ण, ज्ञानवर्द्धक एवम् अनुकूल ढाँचामा आधारित हुनुपर्छ । यसको विकासका लागि विद्यार्थीहरूको रुचि, क्षमता एवम् स्तरका आधारमा विभिन्न किसिमका कथा, चुट्किला रोचक प्रसङ्गहरू तथा अन्य अङ्गहरूको सञ्चालन गरी उपयोग गर्न सकिन्छ । श्रुतिबोधलाई भाषाविकास एवम् ज्ञान विकासको अपरिहार्य अङ्गका रूपमा लिइन्छ ।

२.२.१.२ पठनबोध

‘पठन’ र ‘बोध’ दुई यी दुई स्वतन्त्र शब्द हुन् । पठन भनेको ‘पढ्नु’ हो भने बोध भनेको ‘बुझ्नु’ अर्थात् पढेको कुरा बुझ्नु हो । सामान्यतः कुनै कुरा पढेर बुझ्नुलाई पठनबोध

भनिन्छ । यसलाई अर्को शब्दमा भन्दा लिखित भाषामा व्यक्त भएको विचार वा अनुभवलाई पढेर ग्रहण गर्ने कामलाई पठनबोध भनिन्छ । बोधका प्रकारमध्ये पठनबोध भाषिक व्यवस्थाअन्तर्गत अभिव्यक्त विचारलाई ग्रहण गर्ने महत्त्वपूर्ण कला हो । आँखा र मस्तिष्कको संलग्नताको पाठकका पूर्वानुभूति, संज्ञान र दृश्य सङ्केतहरूलाई द्रुततापूर्वक सङ्गठित गरेर बुझ्ने सीप र क्षमता नै पठनबोधको अभिप्राय हो । लिपिबद्ध भाषामा लेखिएका ज्ञान एवम् सूचनालाई पाठकले आँखा र मस्तिष्क सङ्गठित गरेर अर्थबोध गर्नुलाई पठनबोध भनिन्छ (शर्मा र पौडेल, २०६६ : १५१) । पठनबोध प्रक्रियामा आँखा दृश्यात्मक प्रतीक र अर्थानुसन्धान तीन कुराको एक साथ संलग्नता रहने हुनाले पठनबोधलाई एक जटिल तथा चुनौतीपूर्ण मानसिक कार्य हो भन्न सकिन्छ । पठनका क्रममा अक्षर, शब्द, पदावली र वाक्यहरूको पहिचान आफ्ना अनुभवका आधारमा तिनको सङ्गठन र आफ्नो बोध त्यसभन्दा विपरीत स्थितिमा पठनकलामा ह्रास आउँछ । भाषिक व्यवस्थाअनुसार शब्दहरूको अर्थ निर्धारण गर्न र उक्त अर्थलाई त्यस भाषाको ढाँचासँग सम्बद्ध गराई लेखकका मनमा भएका विचारहरूको शृङ्खला पनि यही हो । पठनबोध भन्नाले कुनै भाषिक व्यवस्थाअन्तर्गत अभिव्यक्त विचारलाई ग्रहण गर्ने महत्त्वपूर्ण सीप बुझिन्छ । पढाइको उद्देश्य बोधविना पूरा हुन सक्दैन । भाषाको मानक वा स्तरीय प्रयोगसँग परिचित हुन पनि पठनबोध सीपको विकास हुनु जरुरी छ । लेख्य भाषा औपचारिक प्रतीक हुने हुनाले यसमा कथ्य भाषामा जस्तो स्थानीय प्रभाव भेटिँदैन ।

पठनबोध लिपिबद्ध भाषामा सिञ्चित गरेर भण्डार गर्न महत्त्वपूर्ण उपाय भएकाले उक्त प्रयोजनका लागि समूचित मात्रामा उपयोगी बनाउन शिक्षार्थीले सीप अझ कलाका रूपमा हासिल गर्नुपर्ने हुन्छ (अधिकारी, २०५३ : १५०) । शिक्षार्थीको भाषा विकासको समग्रतामा पनि पठनबोधको प्रभावकारी भूमिका रहन्छ । पठनबोध यस्तो क्षमता हो, जसले मानिसमा हुनुपर्ने बौद्धिक क्षमताका विकासमा मद्दत पुऱ्याउँछ । पठनबोधको उत्कृष्ट रूप मौन पठन र त्यसको केन्द्रीय तत्त्व पठनबोध हो । पठनबोध शिक्षण श्रुतिबोध शिक्षण जस्तो सरल, सहज र स्वाभाविक ढङ्गले नभई कृत्रिम बनिबनाउ वा जटिल प्रकृतिको हुन्छ ।

समग्रमा भन्नुपर्दा पठनबोध क्षमताको विकासले अन्य सीप र क्षमताको विकासमा समेत मद्दत पुऱ्याउँछ । यसका साथै पठनबोधद्वारा लेख्य भाषाका विभिन्न विधामा पाइने लेखन ढाँचा तथा शैलीसँग परिचित हुन सकिन्छ । विद्यार्थीहरूमा शब्दभण्डारको विकासका साथै भाषाका अन्य सीपहरू सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइको क्षमता विकासमा पनि

सहयोग पुऱ्याउँछ । यसरी पठनबोधले विद्यार्थीको शैक्षिक विकासमा पनि सहयोग पुऱ्याउनुका साथै समग्र पक्षको विकासमा समेत महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको हुन्छ ।

२.२.२ पठनबोध क्षमताको महत्त्व

ज्ञानको विकास गर्ने प्रभावशाली उपाय भनेको पढाइ हो । ज्ञानविज्ञानका विविध क्षेत्र र विषयसँग आजका मान्छे सम्बन्धित र सम्पर्कित छन् । भाषामा लिपिबद्ध वा लिपिचिह्नद्वारा उतारिएका सामग्रीलाई पढेर बुझ्ने क्षमताको विकास गर्न र अभिव्यक्तिगत तथ्य, विचार वा भाव पत्रेर प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न सक्ने क्षमताको विकास गर्नु पठनबोध हो । पठनबोध लिखित अभिव्यक्तिलाई पढेर त्यसको मूल मर्म बुझ्नसँग सम्बन्धित हुन्छ । बोधबिनाको पढाइ अर्थहीन हुन जान्छ । बोधबिनाको पढाइले सार्थक रूप प्राप्त गर्न सक्दैन । पठनबोध शिक्षणले विद्यार्थीलाई लिखित अभिव्यक्तिका माध्यमबाट केकस्ता त्रुटिहरू गर्दछन् भन्ने कुराको निर्योल गर्नु साथै पठनबोध क्षमता कमजोर छ कि छैन भन्ने कुराको जानकारी हुन्छ । साथै आफूले गरेको त्रुटि पत्ता लगाउने अवसर पनि पैदा हुन्छ ।

ज्ञान विज्ञान तथा प्रविधिले दिनानुदिन फड्को मारिरहेको अवस्थामा ती ज्ञान विज्ञानका क्षेत्रसँग परिचित हुन तिनै क्षेत्रसँग सम्बन्धित सामग्रीलाई पढेर बुझ्नको लागि पनि पठनबोध क्षमताको आवश्यकता पर्दछ । जबसम्म लिखित सामग्रीलाई पढेर बुझ्न सक्ने क्षमताको विकास हुन सक्दैन, तबसम्म विविध क्षेत्रमा भएका नयाँ-नयाँ आविष्कार तथा विकासहरू अर्थहीन हुन जान्छन् । दिन प्रतिदिन ज्ञान विकासका क्षेत्रमा नयाँ नयाँ विचार एवम् दृष्टिकोण लिपिबद्ध भाषाका रूपमा आइरहेका हुन्छन् । यस्ता सामग्री पढेर बुझ्नको लागि पनि पठनबोध क्षमताको आवश्यकता पर्दछ । विद्यार्थीमा लिखित सामग्री पढ्ने र बुझ्ने क्षमताको समुचित विकास भएन भने साहित्य, कला, संस्कृति, राजनीतिक, अर्थनीति तथा नयाँ नयाँ अनुसन्धानबाट प्राप्त विभिन्न क्षेत्रका कुराहरूको बोधबाट प्रायः वञ्चित हुनुपर्ने अवस्था आउँछ । त्यसै कारणले पठनबोधको महत्त्व अझ बढिरहेको छ । वाङ्मयका सम्पूर्ण कुराहरूको पठनपाठनबाट पाठकमा आनन्दको अनुभूति र मनोरञ्जन प्राप्त हुन्छ । विभिन्न साहित्यिक विधा पढेर साहित्यिक आस्वादन लिने प्रवृत्तिको विकासले मानसिक सन्तुष्टि दिनुका साथै उक्त विधा वा कृतिमा अभिव्यक्त भाव वा विचारको मर्म बोधबाट हुने फाइदासमेत विद्यार्थीहरूले लिन सक्छन् । पठनबोध क्षमताको विकासले गर्दा विद्यार्थीहरूमा ज्ञानको विकास हुनुका साथै पढाइप्रति अभिरुचि बढ्न जान्छ । पठनबोध पढाइ र बुझाइसँग

सम्बन्धित शिक्षण भएको हुनाले यसका निम्ति गरिने कार्यकलापहरू पनि अनुमानका रूपमा नभई ठोस एवम् अनुभवका आधारमा छनोट गर्नुपर्दछ (पौडेल, २०६४ : २११) । पठनबोध क्षमताको विकासले भाषाका सीपहरू सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ अनि विभिन्न किसिमका शब्दहरूको प्रयोगको औचित्य ठम्याउने क्षमताको विकास गर्दछ । पठनबोध क्षमताको विकासले विद्यार्थीहरूमा ज्ञान आर्जन हुनुका साथै पढाइप्रति रुचि र फुर्सदको समयलाई उपयोग गर्ने बानीको विकास हुन्छ र भावी जीवनलाई पठनपाठनमा सरिक रहन पठनबोध क्षमता उपयोगी देखिन्छ ।

पठनबोधको अभ्यासले विद्यार्थीहरूलाई लिखित सामग्री गति र यति मिलाई शुद्ध र स्पष्टसँग सस्वरवाचन गर्न मद्दत गर्नुका साथै पाठमा व्यक्त गरिएका विषयवस्तुको सही अर्थलाई पढ्न सक्ने क्षमताको विकास गर्दछ । पठनबोधको उत्कृष्ट रूप मौनपठन र यसको केन्द्रीय तत्त्व पठनबोध हो । यसको विकासले नै विद्यार्थीहरूको ज्ञान एवम् अनुभव विस्तार हुने तथा पूर्वानुभव एवम् पूर्वज्ञानलाई परिष्कार गरी नयाँ नयाँ दृष्टिकोण तथा सिर्जनात्मक क्षमताको विकासमा समेत सहयोग पुग्ने देखिन्छ । यसरी विद्यार्थीको शैक्षिक विकास मात्र नभएर सर्वाङ्गीण विकासमा समेत पठनबोधको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । बोध अभिव्यक्तिको पूर्वसर्त हो । बोधविना अभिव्यक्तिको कल्पना समेत गर्न सकिँदैन । त्यसैको आधारमा पनि बोधको महत्त्वलाई आँकलन गर्न सकिन्छ । उच्च स्तरीय लेखकका गहन विचार र परिमार्जित भाषाको अर्थबोध गर्न यो प्रक्रिया नितान्त आवश्यक देखिन्छ । यस माध्यमले साहित्यिक, सामाजिक, राजनीतिक आदि क्षेत्रमा अन्तर्निहित भावमय तथा बौद्धिक अभिव्यक्तिको मर्म ग्रहण गर्न सघाउ पुऱ्याउँछ र आवश्यकताअनुसार उपयुक्त बेला र ठाउँमा प्रकट गर्न भाषिक रूपमा समर्थ बनाउँछ । यसले भावलाई तीव्रता दिन्छ, नयाँ कुरा जान्ने खुलदुली जगाउँछ र त्यसको जानकारी लिन अध्येतालाई ज्ञानसम्म पुग्न सहयोग पुऱ्याउँछ । यी विभिन्न दृष्टिकोणबाट पनि बोधको महत्त्व प्रस्टिन्छ ।

२.२.३ पठनबोध शिक्षणका कार्यकलापहरू

भाषामा लिपिबद्ध गरिएका विचारहरूलाई बुझ्ने अर्थात् त्यसको भाव ग्रहण गर्ने गरी पढ्नु पठनबोध भएकाले यस्ता सीपको विकास गर्न र गराउन विभिन्न किसिमका कार्यकलाप गराउन सकिन्छ । पाठ्यपुस्तकभित्र समाविष्ट विभिन्न विधासँग सम्बद्ध पाठहरूका खास अंशदेखि समग्र कथनसम्मका एकाइहरू हुन् वा पाठ्यपुस्तकभन्दा बाहिरका

सूचना, समाचार, निमन्त्रणा, चिठी, पर्चा आदि हुन्; ती सामग्री कक्षाका सबै विद्यार्थीहरूलाई उपलब्ध गराई सहज र शान्त वातावरणमा मौनवाचन गर्न दिएर विभिन्न किसिमका कार्यकलापहरू गराउन सकिन्छ। पठनबोध शिक्षणका कार्यकलापहरूलाई यसप्रकार उल्लेख गर्न सकिन्छ :

२.२.३.१ प्रश्नोत्तर गर्ने

पढ्न दिइएका पाठ्यसामग्रीसँग सम्बन्धित विभिन्न किसिमका प्रश्नहरू सोधी मौखिक वा लिखित उत्तर दिन लगाउन सकिन्छ। प्रश्नोत्तर गराउँदा विद्यार्थीहरूको स्तरानुकूल हुनु आवश्यक हुन्छ। तल्ला कक्षाका लागि सतही प्रश्नहरू उपयुक्त हुन्छन् भने माथिल्ला कक्षाका लागि क्रमशः सतही, निचोडमूलक, अनुमानात्मक र समीक्षात्मक प्रश्नतिर उन्मुख गराउँदै जान सकिन्छ।

२.२.३.२ मुख्य विचार बुझ्न मौनपठन गर्न लगाउने

लिपिबद्ध गरिएका सामग्री बुझ्ने गरी पढ्न दिएर त्यसमा अभिव्यक्त भएको विचारप्रति सहमति वा असहमति जनाउन लगाई विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्न सकिन्छ।

२.२.३.३ सार ग्रहण गर्ने

कक्षाको स्तर हेरी यस्ता निचोडमूलक प्रश्नहरूको प्रयोग गर्न गराउन सकिन्छ। कुनै कथन वा अनुच्छेदका खास खास बुँदा नछुट्याई छोटकरीमा त्यसको मुख्य अभिप्राय व्यक्त गर्नु सङ्क्षेपीकरण हो (पौडेल, २०७० : १००)। यसमा विस्तार, व्याख्या, उखान र उदाहरणलाई छाडिन्छ। कम प्रासङ्गिक कुराहरू हटाइन्छ। सङ्क्षेपीकरणले सबैलाई आफूमा समेट्न सक्छ। त्यसैले गर्दा पठित अंशको मुख्य विचार बुझेर त्यसका आधारमा ग्रहण गर्ने अभ्यास गराउन सारांश भन्न वा सङ्क्षेपीकरण गराउने उपाय अपनाउन सकिन्छ।

२.२.३.४ बुँदाटिपोट

पठित वा श्रुति अभिव्यक्ति, सङ्कथन र सोचाइ वा अनुभवका आधारभूत कुराहरू बुझी तिनलाई बुँदामा एकाइमा परिणत गरेर लेख्नु नै बुँदाटिपोट भएकाले विद्यार्थीहरूलाई यस्तो प्रकारको क्रियाकलापले मुख्य विचार बुझ्ने र सार ग्रहण गर्ने सीपको विकास हुन सक्ने देखिन्छ।

२.२.३.५ घटनाको अनुमान गर्न लगाउने

घटनाको अनुमान गर्न लगाउने पनि महत्त्वपूर्ण कार्यकलाप हो । पाठको खास अनुच्छेद पढ्न दिएपछि त्यसभन्दा अघि हुने घटना वा विषयवस्तु शृङ्खलाको अनुमान लगाउन सकिन्छ । यस कार्यकलापले विद्यार्थीहरूको अनुमान वा कल्पनाशील क्षमताको विकास हुन सक्ने देखिन्छ ।

२.२.३.६ छलफल गराउने

विद्यार्थीहरूलाई ससाना समूहमा विभाजन गरी प्रत्येकलाई अलग अलग वा एउटै सामग्री उपलब्ध गराएर मौनपठन गर्न लगाई आफ्ना समूहभित्र एक अर्काका पाठ्यविषयमा केन्द्रित रही छलफल गराउनुका साथसाथै तर्कवितर्क गर्न लगाउन सकिन्छ ।

२.२.३.७ प्रश्न निर्माण गर्न

सम्बन्धित पाठ्यांश मौनपठन गरिसकेपश्चात् पाठ्यांशसँग सम्बद्ध प्रश्नहरू निर्माण गर्न लगाई उक्त प्रश्न विभिन्न समूहलाई सोध्ने र प्रतिस्पर्धात्मक प्रश्नोत्तर गर्न गराउन सकिन्छ ।

२.२.३.८ समीक्षा गराउने

पाठ्यांश अर्थात् दिइएको सामग्री अध्ययन गरिसकेपछि त्यसमा अन्तर्निहित मुख्य विचार, सत्यतथ्य, काल्पनिकता र सादर्भिकता पहिल्याउन र त्यसमाथि सामान्य समीक्षा गर्न सक्ने क्षमताको विकास गर्न समीक्षा गराउन सकिन्छ ।

२.२.३.९ प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न लगाउने

दिइएको सामग्रीमा अभिव्यक्त भएको विचारप्रति सहमति वा असहमति जनाउन लगाई विद्यार्थीमा प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न सक्ने क्षमताको विकास गर्न सकिन्छ ।

२.२.३.१० पहिले नै प्रश्न दिई उत्तर खोज्न लगाउने

विद्यार्थीलाई कुनै उद्घरण पाठ्य सामग्री पढ्न लगाउनु छ भने सो पढ्नुभन्दा पहिले नै त्यससँग सम्बन्धित केही प्रश्नहरू शिक्षकले श्वेतपाटीमा लेखिदिने र ती प्रश्नको सही उत्तर विद्यार्थीलाई खोज्न लगाई कक्षाकोठामा बताउन लगाउने कार्यकलापसमेत पठनबोधका लागि महत्त्वपूर्ण कार्यकलाप हो ।

२.२.३.११ पठित अनुच्छेदका खास खास शब्द वा शब्दांशहरू भिकी तिनको पूर्ति गर्न लगाउने

विद्यार्थीहरूलाई खास अनुच्छेद वा पाठ्यसामग्री पढ्न लगाई उद्धरणबाट खास शब्द, शब्दांश शिक्षकले भिकी खाली ठाउँमा विद्यार्थीहरूलाई आफूले पढेर बुझेका आधारमा ती शब्दहरू वा शब्दांशहरू पूर्ति गर्न लगाउन सकिन्छ ।

२.२.४ पठनबोधका तह

पठनबोध शिक्षणको मूलभूत उद्देश्य भनेकै विद्यार्थीहरूलाई पढेका कुरा बुझ्न सक्ने तुल्याउनु हो । यसका निम्ति पढाइमा एकाग्रता र नियमितताको खाँचो पर्दछ (पौडेल, २०६४ : २०४) । पठनबोध शिक्षण श्रुतिबोध शिक्षण जस्तो सरल, सहज र स्वाभाविक ढङ्गको नभई केही कृत्रिम वा जटिल प्रकृतिको हुन्छ । पठनबोधका उपयुक्त तहहरू कठिनाइ स्तरका दृष्टिले आरोहात्मक किसिमका देखिन्छन् । पठनबोधलाई सामान्यतः चार तहमा वर्गीकरण गरिएको पाइन्छ ।

२.२.४.१ अभिधात्मक तह

पठनबोधको प्रथम तहका रूपमा अभिधात्मक तहलाई लिन सकिन्छ । यस तहमा बोद्दाले शब्दलाई पनि अक्षर अक्षरमा छुट्याएर विस्तारै दोहोर्याएर पढ्ने गर्दछ । बोद्दाले प्रस्तुत सन्दर्भमा अभिव्यक्ति शब्द, वाक्य र विचारको शाब्दिक अर्थ खोज्ने गर्दछन् । यसमा बोद्दाले सिधा अर्थ मात्र ग्रहण गर्दछन् । उनीहरू कतिपय ठाउँमा वर्णविन्याससँग अपरिचित हुने भएकाले पढ्ने क्रममा बिचबिचमा अडिने गर्दछन् । बोद्दाहरूको पठनबोधका दृष्टिले अभिधात्मक तहलाई प्रारम्भिक चरणअन्तर्गत राख्न सकिन्छ ।

२.२.४.२ व्याख्यात्मक तह

व्याख्यात्मक तहमा लेखकले सिधा नभनेको तर त्यसमा अन्तर्निहित विचारहरूको आफ्नै प्रयास र अनुमानका आधारमा बोद्दाले बुझ्ने गर्दछ । अथवा बोद्दाले सिधा वा शाब्दिक अर्थ मात्र ग्रहण नगरी लेखकले सिधा नभनेको तर त्यसमा अन्तर्निहित अर्थको अनुमानित अर्थ ग्रहण गर्दछ ।

२.२.४.३ समीक्षात्मक तह

समीक्षात्मक तहमा पनि सामग्रीको सत्यता तथा उपयुक्ततालाई मिलाएर हेर्ने वा समीक्षा गर्ने गरिन्छ अर्थात् बोद्दाले पठित सामग्रीको सत्यता तथा उपयुक्तता केलाएर हेर्ने वा आफ्ना शब्दमा समीक्षा गर्ने गर्दछन् ।

२.२.४.४ सिर्जनात्मक तह

सिर्जनात्मक तहमा बोद्धाले भाषामा अन्तर्निहित अभिप्रायलाई आफ्नो जीवनका विविध सन्दर्भमा प्रयोग गर्ने सामर्थ्यसमेत हासिल गर्दछ ।

२.२.५ पठनबोधका चरणहरू

पठनबोधलाई दुई चरणमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । ती हुन् प्रारम्भिक र उत्तरवर्ती चरण (शर्मा र पौडेल, २०६० : १०८) । पढाइको प्रारम्भिक चरणमा भन्दा उत्तरवर्ती चरणमा अभ्यास एवम् अनुभवका कारण पाठकको पठनबोध क्षमतामा बढी परिपक्वता देखापर्दछ । अध्ययनको प्रारम्भिक चरणमा शिक्षार्थीहरू सस्वरपठनद्वारा बोध क्षमताको विकासतर्फ उन्मुख हुन्छन् भने उत्तरवर्ती चरणमा खास गरी मौन पठनद्वारा यसतर्फ उन्मुख हुने गर्दछन् । पढाइको सुरुवातको अवस्थामा अक्षर, शब्द, पदावली हुँदै वाक्यस्तरमा पुग्ने भएकाले पहिलो चरणमा पढाइको गति न्यून हुन्छ भने उत्तरवर्ती चरणमा वाक्यस्तरमा पुग्ने भएकाले पढाइको गति उत्तरवर्ती चरणमा प्रारम्भिक चरणको तुलनामा उच्चस्तरमा पुगेको हुन्छ । यसरी विद्यार्थीहरू क्रमशः अक्षर, शब्द र पदावली हुँदै वाक्यसम्मका पठनबोध क्षमतामा पुग्छन् । पठनबोधका चरणलाई निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ :

- (क) पहिचान
- (ख) सङ्गठन
- (ग) अर्थानुसन्धान

(अधिकारी, २०६७ : ७७)

२.२.५.१ पहिचान

पठनबोधको प्रथम चरणका रूपमा पहिचानलाई लिन सकिन्छ । यो पढाइ सीपअन्तर्गतको बामे सर्दाको अवस्था हो । यस चरणमा शिक्षार्थी शब्दलाई पनि अक्षर अक्षरमा छुट्याएर पढ्छन् । उनीहरू शब्दलाई विस्तारै दोहोर्याइ पढ्छन् । कतिपय वर्णविन्यासमा उपस्थित हुने हुनाले पठनका क्रममा बिचबिचमा अडिने गर्दछन् र ती शब्दलाई समग्रतामा नभई पृथक्-पृथक् रूपमा पहिचान गर्ने प्रयास गर्दछन् । पहिचानको यस चरणमा रहेका शिक्षार्थीहरूलाई पठनबोधका दृष्टिले प्रारम्भिक चरणअन्तर्गत राख्न सकिन्छ ।

२.२.५.२ सङ्गठन

यो शिक्षार्थीमा पठनबोध विकासको दृष्टिकोणले पहिचानभन्दा विकसित चरण हो । यस चरणमा सिकारुहरू अक्षर र शब्दलाई पहिचान्ने मात्र नभई वाक्यमा प्रयुक्त शब्दहरू बिचको सम्बन्ध पनि बुझ्न थाल्छन् । यस चरणका सिकारुहरू शब्द, पदावली र वाक्यको परस्पर आबद्धतालाई समेत पहिल्याउन थाल्छन् । उनीहरू पढ्दा आवश्यक हुने गति र यतिका नियमहरूलाई खोजी सोहीअनुसार पढ्न सक्छन् । वाक्यमा पदक्रम नमिलेको अवस्था रहेछ भने त्यसलाई सच्याएर पढ्ने कोसिस गर्दछन् । पठनबोधका दृष्टिले यस चरणका सिकारुहरूलाई मध्यम वर्गअन्तर्गत राखिन्छ ।

२.२.५.३ अर्थानुसन्धान

यो पठनबोध क्षमताको विकासको अन्तिम अर्थात् उच्चतम चरण हो । अधिक अभ्यास र अनुभवद्वारा खारिएका प्रौढ पाठकहरू नै यस चरणमा प्रवेश गर्न सक्षम हुन्छन् । शिक्षार्थीहरूमा पहिचान र सङ्गठन गर्ने क्षमताको विकासबाट नै अर्थानुसन्धान गर्ने क्षमता प्राप्त हुन्छ । यस चरणमा विद्यार्थीहरू जटिल एवम् बौद्धिक किसिमको भाषिक सामग्रीलाई पनि गति र यति मिलाई सस्वर एवम् मौन वाचन गरी त्यसअन्तर्गतको विषयवस्तुको मूल मर्म वा विचारलाई बुझ्न समेत सक्षम हुन्छन् । यस चरणमा प्रवेश पाएका शिक्षार्थीहरूलाई पठनबोधका दृष्टिले उच्च वर्गअन्तर्गत राख्न सकिन्छ ।

२.२.६ पठनबोधमा प्रभाव पार्ने तत्त्वहरू

भाषिक सीप सिकाइको एक महत्त्वपूर्ण पक्ष भनेको पठनबोध हो । कुनै खास तह र कक्षाका सम्पूर्ण विद्यार्थीहरूमा समान गतिमा पठनबोध क्षमताको विकास भएको हुँदैन । यस्तो हुनुमा विभिन्न कारणले असर पारिरहेका हुन्छन् । त्यस्ता कारणहरूको पहिचान गरेर निर्मूल गर्ने प्रयास गरिएमा मात्र पठनबोध क्षमताको विकास गर्न सकिन्छ, तर उक्त कुरामा विचार पुऱ्याउन सकिएन भने त्यसले पठनबोध क्षमताको विकासमा नकारात्मक असर पार्दछ । पठनबोध क्षमताको विकास सबै विद्यार्थीहरूमा समान रूपमा हुन नसक्ने विविध कारणहरूलाई नै पठनबोधमा प्रभाव पार्ने तत्त्वहरू भनिन्छ । यस्ता प्रभावक तत्त्वहरू निम्नलिखित रहेका छन् :

२.२.६.१ पाठ्यसामग्रीको छनोट

पठनबोधका लागि पाठ्यसामग्रीको आवश्यकता पर्दछ । पठनबोध शारीरिक, मानसिक र बौद्धिक प्रक्रियाको संयोजन भएकाले यसको विकासका लागि छनोट गरिने सामग्री पनि सबै किसिमका पढाइका निम्ति उपयोगी हुन सक्ने हुनुपर्दछ (पौडेल, २०६६ : २८२) । निम्न, मध्यम, उच्च कुन पठन स्तर भएका विद्यार्थीका निम्ति सामग्रीको छनोट गर्ने भन्ने कुरामा पनि विचार पुगेको हुनु पर्दछ । वास्तवमा भन्ने हो भने पढाउनका लागि नभई पढ्ने विद्यार्थीका निम्ति पाठ्यसामग्री आवश्यक पर्दछ । पठनबोध क्षमताको विकासमा प्रभाव पार्ने विभिन्न तत्त्वहरूमध्ये सामग्री छनोट एक महत्त्वपूर्ण तत्त्वका रूपमा लिइन्छ । पठनबोध क्षमता परीक्षणका लागि विद्यार्थीहरूमा दृष्टांश र अदृष्टांश पठन सामग्रीको छनोट गर्ने गरिन्छ । छनोट गरिएका त्यस्ता सामग्रीहरू विद्यार्थीको रुचि, स्तर, क्षमता र आवश्यकताअनुकूलको हुन आवश्यक छ । यदि यस प्रकारका कुराप्रति अनुकूल हुन नसकेमा पठनबोध क्षमताको विकास सोचेअनुरूपको हुन सक्दैन । दृष्टांश सामग्री छनोट गर्दा सम्बन्धित पाठ्यपुस्तक, तह र पाठ्यक्रममा समाहित गरिएका सामग्रीबाट छनोट गरिन्छ भने अदृष्टांश पाठ्यसामग्रीको छनोट गर्दा सम्बन्धित पाठ्यपुस्तकबाहेकबाट वा नपढेका तर स्तरअनुकूल हुने गरी पत्रपत्रिका, समाचार, विज्ञापन तथा अन्य पुस्तकबाट छनोट गरिनुपर्दछ । यस्ता सामग्री छनोट गर्दा पद्यभन्दा गद्य, भावुकभन्दा बौद्धिक र संज्ञानात्मकभन्दा तथ्यपरक प्रकृतिका सामग्रीको छनोट गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यी सबै कुराहरूलाई विचार नपुऱ्याई सामग्री छनोट गरिएको खण्डमा वास्तविक बोध क्षमताको मापन नहुने हुँदा पाठ्यसामग्रीको छनोट पनि यस प्रकारको अध्ययनमा एक महत्त्वपूर्ण तत्त्व हो ।

२.२.६.२ वातावरण

पठनबोध क्षमताको विकासमा प्रभाव पार्ने अर्को महत्त्वपूर्ण तत्त्वका रूपमा वातावरणलाई लिइन्छ । जन्मपश्चात्को वातावरणले व्यक्तिको सम्पूर्ण जीवनमा प्रभाव पारेको हुन्छ । विद्यार्थीले पढेका कुरा चिरस्थायी बनाइराख्नको लागि अर्थात् स्मरण गरिरहनका लागि विद्यार्थी मैत्री वातावरण (शान्त, खुल्ला एवम् स्वच्छ) को खाँचो पर्दछ । वातावरण कोलाहलपूर्ण, तनावपूर्ण एवम् सङ्कुचित भएमा विद्यार्थी सिक्न पनि सक्दैन । सिकेका वा पढेका कुराहरू पनि चाहेको अवस्थामा स्मरण गर्न सकिँदैन । अनुकूल वातावरणको अभावमा

पढेको कुरा बोध गर्न सम्भव नहुने र बोधविनाको पढाइ अर्थहीन हुने भएकाले विद्यार्थीलाई अनुकूल एवम् उचित वातावरणको आवश्यकता पर्दछ । पठनबोध क्षमताको विकास गर्ने महत्त्वपूर्ण तरिका वा उपाय मौनपठन भएकाले पनि मौनपठनका लागि पनि स्वच्छ एवम् शान्त वातावरणको आवश्यकता पर्दछ । बोधविनाको पढाइको कुनै अर्थ नहुने हुँदा पठनका लागि उचित वातावरण नमिल्नु भनेको बालुवामा पानी हाल्नु जस्तै हो । पठनबोध क्षमता विकासका लागि स्वच्छ एवम् शान्त वातावरणलाई अपरिहार्य तत्त्वका रूपमा लिइन्छ । अतः पठनबोध क्षमताको विकासमा वातावरणले प्रभाव पार्दछ ।

२.२.६.३ विद्यार्थीको अवस्था

पठनबोध क्षमताको विकासमा प्रभाव पार्ने तत्त्वहरूका रूपमा विद्यार्थीको अवस्थालाई पनि लिने गरिन्छ । विद्यार्थीको अवस्था भन्नाले शारीरिक, मानसिक, एवम् संवेगात्मक स्थितिलाई बुझिन्छ । विद्यार्थीको शारीरिक, मानसिक एवम् संवेगात्मक अवस्थाले पनि पठनबोध क्षमताको विकासमा प्रभाव पार्दछ । कुनै पनि पाठ्यसामग्रीलाई पढेर त्यसभित्रको मूल कुरा तथा सार ग्रहण गर्न शारीरिक, मानसिक एवम् संवेगात्मक रूपमा स्वस्थ विद्यार्थीले जति बढी मात्रामा सक्छ, त्यति अशक्त तथा मानसिक सन्तुलन कमजोर भएका विद्यार्थीबाट सम्भव हुँदैन । विद्यार्थीमा भएको शारीरिक दुर्बलताको कारणले कतिपय अवस्थामा विद्यार्थीलाई आफ्नै जीवनदेखि वितृष्णा पैदा भई पढाइप्रति मन लगाउँदैन र पढीहाले पनि पढेका कुरा सम्झन सक्दैनन् । त्यसै गरी आर्थिक अवस्था कमजोर भएको विद्यार्थी मन लाग्दा लाग्दै पनि सक्दैन । संवेगात्मक विचलन डर, त्रास, भय, चिन्ता, रिस, आवेग, क्रोध आदि तत्त्वहरूले विद्यार्थीको मनसायमा जरो गाडेको खण्डमा पनि उसले पढेका कुराहरूलाई सम्झन नसक्ने हुँदा उक्त तथ्यलाई पठनबोध क्षमताको प्रभावक तत्त्वका रूपमा लिइन्छ ।

२.२.६.४ अभिरुचि

पठनबोध क्षमताको विकासमा विद्यार्थीहरूको अभिरुचिले पनि विशेष भूमिका निर्वाह गरेको हुन्छ । कुनै पनि काम गर्नका लागि इच्छाशक्ति चाहिन्छ । त्यही इच्छाशक्ति नै अभिरुचि हो । पठनबोध एक संवेदनशील सीप हो । यो सीपमा दक्षता हासिल गर्नका लागि विद्यार्थीमा अभिरुचि हुनुपर्दछ । पढाइप्रति अभिरुचि नलिने विद्यार्थीहरूको बोध क्षमता अभिरुचि लिने विद्यार्थीको तुलनामा न्यून रहेको हुन्छ । विद्यार्थी स्वयम् उत्सुक वा जागरुक

भएर बोध गर्नु र जबरजस्ती पढ्न लगाई बोध गराउनमा धेरै अन्तर रहन्छ । विद्यार्थीहरूको अभिरुचिअनुसार नै विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको निर्धारण हुन्छ ।

२.२.६.५ अभ्यास

विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको विकासमा प्रभाव पार्ने प्रमुख तत्त्व अभ्यास पनि हो । पठनबोध एक प्रकारको सीप भएकाले यसलाई जति बढी मात्रामा अभ्यास गरिन्छ त्यति नै बढी मात्रामा सीप परिष्कार र परिमार्जन हुँदै जान्छ । अभ्यासलाई जति कम गर्दै लग्यो, त्यति नै पठनबोध क्षमतामा पनि कमजोरीपना देखापर्दछ । सीपलाई अभ्यास गर्न छाड्यो भने कुण्ठित र सीमित हुँदै गई अन्ततः हराएर पनि जान सक्छ । पठनबोध क्षमताको विकास गर्न पढाइलाई जति अभ्यास गरी उपयोगमा ल्याउन सक्यो, उति नै मात्रामा बलियो र प्रबल हुँदै जान्छ । पठनबोध विकासका लागि विद्यार्थीलाई जति बढी मात्रामा भाषिक, साहित्यिक, पत्रपत्रिकालगायत अन्य सन्दर्भ सामग्रीहरूमा निरन्तर अभ्यास गराउँदै लैजान सकिन्छ, यति नै बढी मात्रामा उनीहरूको पढाइप्रति अभिरुचि बढ्न जान्छ । पठनबोध क्षमताको विकासका लागि उपयुक्त हुने किसिमका अनुच्छेद, पाठ्यांश र पाठहरूको चयन गरी पाठ्य सामग्रीका रूपमा निर्धारण गर्नुपर्दछ । विद्यार्थीको स्तरअनुसार एकै पटक लामा लामा अनुच्छेदका सट्टामा ससाना र सजिला अनुच्छेदबाट अभ्यास गराउनु पर्दछ । प्रारम्भिक अभ्यासका लागि घटनामूलक पाठ्यांशको उपयोग गराउँदै क्रमशः गहन विषयवस्तुको उपयोग गराउनु पर्दछ । अतः पठनबोध क्षमता विकासका लागि अभ्यासले महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने हुँदा पढाइमा अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न आवश्यक हुन्छ ।

अध्याय तिन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययन विधि

कुनै पनि अनुसन्धान कार्यलाई व्यवस्थित तरिकाले अध्ययन विश्लेषण गर्नका लागि मापदण्ड चाहिन्छ । निर्धारित प्रविधि, मापदण्ड र सिद्धान्तका आधारमा अध्ययन कार्यलाई अगाडि बढाउँछ । अध्ययन व्यवस्थित र प्रभावकारी हुन्छ । शोधकार्यलाई निश्चित गन्तव्यमा डोच्याउनको लागि स्पष्ट अध्ययनको आवश्यकता पर्ने हुनाले अध्ययन विधि सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण हुन्छ । अनुसन्धान गर्दा विधिको उपयोगविना पूर्ण नहुने हुँदा अनुसन्धान कसरी सम्पन्न भएको छ भन्ने स्पष्ट पार्न अनुसन्धान विधि सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण मानिन्छ । प्रस्तुत अध्ययन सिधैं विद्यार्थीसँग सम्बन्धित भएकाले उनीहरूलाई नै केन्द्रविन्दु मानी मूलतः सर्वेक्षण विधिलाई आधार बनाई अगाडि बढाइएको छ । यो अध्ययन कार्य कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ । यस अध्ययनमा प्रयोग गरिएका विधि तथा प्रक्रियालाई बढी वस्तुगत बनाउन क्रमशः जनसङ्ख्या पहिचान र तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि सामग्री निर्माण परीक्षणको कार्यान्वयन, सङ्कलित तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण जस्ता सर्वेक्षणात्मक विधिको प्रयोग गरी काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा केन्द्रित भई अध्ययनलाई अगाडि बढाइएको छ ।

अध्ययन अनुसन्धान कार्य एउटा जटिल प्रक्रिया हो । कुनै पनि अनुसन्धानात्मक कार्यलाई प्रभावकारी र उपलब्धिमूलक बनाउनका लागि निश्चित विधि र प्रक्रियाको आवश्यकता पर्दछ । तथ्याङ्क सङ्कलन, मापन विश्लेषणका लागि खास पद्धतिको अवलम्बन गरिन्छ, त्यसलाई विधि भनिन्छ । अध्ययनका क्रममा यसप्रकारका विधि एवम् प्रक्रिया अवलम्बन गरिएको छ ।

३.२ जनसङ्ख्या

प्रस्तुत अनुसन्धानमा काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत सामुदायिक विद्यालयका ५० र संस्थागत विद्यालयका ५० गरी जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरू जनसङ्ख्याका रूपमा रहेका छन् । शैक्षिक सत्र २०७३ को कक्षा आठमा अध्ययनरत

काठमाडौं जिल्लाका सम्पूर्ण विद्यार्थीलाई यस शोधकार्यको लागि पूर्ण जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको छ ।

३.३ नमुना छनोट

काठमाडौं जिल्लाका ५ वटा संस्थागत र ५ वटा सामुदायिक गरी १० वटा विद्यालयका १०/१० जना गरी जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरूलाई नमुना जनसङ्ख्याका रूपमा छनोट गरिएको छ । प्रत्येक विद्यालयबाट छात्र ५ र छात्रा ५, नेपाली मातृभाषी ५ र अन्य मातृभाषी ५ गरी जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरूलाई नमुना छनोट गरिएको छ । ती विद्यालय र विद्यार्थीको छनोट गर्दा लैङ्गिकता र भाषिक पृष्ठभूमिलाई समेत आधार बनाइएको छ ।

३.४ सामग्री सङ्कलन

सर्वप्रथम अध्ययनले खोजेको विषयवस्तुमा त्यसको उद्देश्य परिपूर्ति गर्न सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । यस अध्ययनका लागि यस्ता सामग्रीहरू प्राथमिक र द्वितीयक गरी दुई प्रकारका स्रोतबाट सङ्कलन गरिएको छ ।

३.४.१ प्राथमिक स्रोत

प्राथमिक स्रोतका रूपमा सामग्री सङ्कलन गर्दा क्षेत्रीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरिएको छ । काठमाडौं जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत पाँचवटा सामुदायिक र पाँच वटा संस्थागत विद्यालयका जम्मा सयजना विद्यार्थीहरूलाई परीक्षा लिई उनीहरूले उत्तर पुस्तिकामा लेखेका कुरालाई प्राथमिक स्रोतका सामग्रीको रूपमा उपयोग गरिएको छ ।

३.४.२ द्वितीयक स्रोत

यसपूर्वका शोध अध्ययनहरू, पत्रपत्रिकाहरू र विभिन्न पुस्तकहरूमा उल्लिखित सैद्धान्तिक अवधारणाका साथै शोध निर्देशक, शिक्षकलगायत अन्य विषय विशेषज्ञहरूबाट सङ्कलित राय, सुझाव र निर्देशनलाई यस अध्ययनका लागि द्वितीयक स्रोतका सामग्रीका रूपमा उपयोग गरिएको छ ।

३.५ सामग्री निर्माण

सामग्री निर्माण अन्तर्गत दृष्टांश र अदृष्टांशबाट १/१ वटा बोध प्रश्न, ठिक बेठिक छुट्याउने, जोडा मिलाउने र खाली ठाउँ भर्ने जस्ता जम्मा १०० पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू बनाइएको छन् ।

३.६ पूर्वपरीक्षण र परिमार्जन

अध्ययनका क्रममा निर्मित सामग्री सही छन् वा छैनन् भन्ने पत्ता लगाउन पूर्वपरीक्षण गरिएको छ । नमुना छनोटमा परेका १० वटा विद्यालयमध्ये सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीलाई दृष्टांश र अदृष्टांश वा निर्मित प्रश्नहरू दिई पूर्व परीक्षण गरिएको छ । पूर्वपरीक्षणबाट प्राप्त पूर्व निष्कर्षका आधारमा शोधनिर्देशक, शिक्षकको सल्लाह, सुझाव लिएर त्यसलाई परिमार्जन र परिमार्जन गरी अन्तिम रूप दिइएको छ ।

३.७ परीक्षणको कार्यान्वयन र उत्तरपुस्तिका परीक्षण

प्रस्तुत शोधकार्यका लागि परीक्षणीय सामग्रीलाई अन्तिम रूप प्रदान गरिसकेपश्चात् सम्बन्धित विद्यालयहरूमा गएर प्रधानाध्यापक एवम् विषय शिक्षकहरूसँग सम्पर्क गरी विद्यार्थीहरूमा परीक्षण गर्नका लागि समय उपलब्ध गराइदिन अनुरोध गरिएको छ । त्यसपछि विद्यार्थीहरूलाई स्वतन्त्र रूपमा आफ्नो पठनबोध क्षमताको प्रस्तुतिका लागि सहज वातावरण उपलब्ध गराइएको छ । परीक्षण सञ्चालन हुनुपूर्व नै परीक्षा सञ्चालनको क्रममा उनीहरूले पालना गर्नुपर्ने नियमहरूका बारेमा जानकारी गराइएको छ । परीक्षाको निश्चित समयवधि तोकिएको छ । परीक्षार्थीलाई सहज र सुलभ होस् भन्ने उद्देश्यले प्रश्नपत्रमा नै उत्तर लेख्न मिल्ने व्यवस्था मिलाई निर्धारित समयपछि उत्तरपुस्तिका सङ्कलन गरी प्रश्नपत्रका आधारमा उत्तरपुस्तिका जाँची अड्कन गरिएको छ । उत्तर पुस्तिकामा दृष्टांशतर्फको प्रत्येक सङ्क्षिप्त उत्तरका लागि ४ अङ्कका दरले ५ प्रश्न २० अङ्क, बहुवैकल्पिक प्रश्नहरूका एक सही उत्तरका लागि १ अङ्कका दरले ५ प्रश्नको ५ अङ्क शब्दको सही अर्थका लागि १ अङ्कका दरले ५ प्रश्नको ५ अङ्क, जोडा मिलाउनेका सही उत्तरका लागि १ अङ्कका दरले १ अङ्क, वाक्यमा प्रयोग गर्ने प्रश्नका सही उत्तरका लागि १ अङ्कका दरले ५ अङ्क, ठिक बेठिक छुट्याउने प्रश्नका प्रश्नका सही उत्तरका लागि १

अङ्कका दरले ५ अङ्क गरी जम्मा ५० पूर्णाङ्क र अदृष्टांशतर्फ पनि त्यसरी नै ५० अङ्क गरी जम्मा १०० पूर्णाङ्कको उत्तरपुस्तिकाको परीक्षण गरिएको छ ।

३.८ तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण

प्राप्त तथ्यहरूको व्याख्या तथा विश्लेषणका लागि उत्तरपुस्तिकाबाट प्राप्त अङ्कहरूबाट सम्पूर्ण विद्यार्थीहरूको मध्यमान निकालियो र उत्तरपुस्तिका जाँच गरी दृष्टांश र अदृष्टांशसँग सम्बन्धित प्रश्नहरूको छुट्टाछुट्टै अङ्क गणना गरियो । सम्पूर्ण प्राप्ताङ्कलाई समग्रताका आधारमा विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको र भाषिक पृष्ठभूमिका नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी तथा लैङ्गिकताको आधारमा छात्र र छात्रको पठनबोध क्षमता जस्ता समूहहरूमा वर्गीकरण र तालिकीकरण गरी छुट्टै राखिएको छ । यसरी प्रस्तुत शोधमा घटना वर्णनको सैद्धान्तिक अध्ययन निगमनात्मक र आगमनात्मक विधि अपनाइएको छ, भने तथ्याङ्कको विश्लेषण गरी निष्कर्षमा पुग्ने क्रममा आगमनात्मक विधिको उपयोग गरिएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनलाई विश्वसनीय र भरपर्दो बनाउनका लागि र विद्यार्थीको पठनबोध क्षमतामा देखिएको अन्तर पत्ता लगाउन प्रतिशत, मध्यमान र मानक विचलन निकालिएको छ । समग्र तथा समूहगत रूपमा मध्यमान निकालिएको छ । प्राप्त अङ्कलाई लैङ्गिकता, भाषिक पृष्ठभूमि र विद्यालय प्रकृति आदि समूहका आधारमा समग्र मध्यमान र मानक विचलनलाई विश्लेषण गरिएको छ, र उक्त अध्ययनलाई सफल बनाउनका लागि निम्नलिखित साङ्ख्यिकीय सूत्रहरूको प्रयोग गरिएको छ :

(क) प्रतिशत

$$P = \frac{R}{T} \times 100$$

P = प्रतिशत

R = तोकिएको श्रेणीमा प्राप्ताङ्क ल्याउन सफल विद्यार्थी

T = जम्मा विद्यार्थी

(ख) मध्यमान

$$\bar{X} = \frac{\sum fx}{N}$$

\bar{X} = मध्यमान

X = प्राप्ताङ्क

N = जम्मा सङ्ख्या

(ग) मानक विचलन

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum fx^2}{N}}$$

σ = मानक विचलन

$\sum fx^2$ = प्राप्ताङ्कको कुल योगको वर्ग

N = जम्मा सङ्ख्या

३.९ निष्कर्ष

यस अध्यायमा शोधकार्य सम्पन्न गर्ने क्रममा अपनाइएका अध्ययन विधि प्रक्रियालाई विभिन्न उपशीर्षकहरूअन्तर्गत उल्लेख गरिएको छ । काठमाडौं जिल्लालाई जनसङ्ख्या क्षेत्रको रूपमा निर्धारण गरी त्यस जिल्लाका निम्न माध्यमिक विद्यालयका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई पूर्ण जनसङ्ख्या मानिएको छ । त्यसपछि उक्त जिल्लाका पाँचजना छात्र र पाँचजना छात्रा तथा पाँचजना नेपाली मातृभाषी र पाँचजना अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरू पर्ने गरी पाँचवटा सामुदायिक र पाँचवटा संस्थागत विद्यालयका जम्मा १०/१० जना गरी जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरूलाई नमुना छनोटका रूपमा लिइएको छ । दृष्टांश र अदृष्टांश दुईवटा नमुनाका रूपमा प्रश्न निर्माण गरी उक्त प्रश्नपत्र विद्यार्थीलाई उपलब्ध गराई त्यसैमा उत्तर लेख्न लगाएर उत्तरपुस्तिका सङ्कलन गरिएको छ । ती उत्तरपुस्तिकालाई प्राथमिक स्रोत मानी परीक्षणको आधार निर्माण गरी उत्तरपुस्तिकाको परीक्षण गरेर तथ्याङ्क निकालिएको छ । उक्त तथ्याङ्कलाई पठनबोधसम्बन्धी अवधारणाका आधारमा व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । विश्लेषणलाई वस्तुगत बनाउन तालिकीकरण, वृत्तचित्र, प्रतिशत, मध्यमान र मानक विचलनको उपयोग गरिएको छ । विद्यालय प्रकृति, लैङ्गिकता र भाषिक पृष्ठभूमिलाई आधार मानी तुलनात्मक विश्लेषण गरिएको छ । विश्लेषणबाट प्राप्त निष्कर्षलाई अध्यायका अन्त्यमा उल्लेख गरिएको छ ।

अध्याय चार

समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन

४.१ पृष्ठभूमि

प्रस्तुत अध्याय जनसङ्ख्या छनोटमा परेका काठमाडौं जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको व्याख्या तथा विश्लेषणमा केन्द्रित छ। यस शोध अध्ययनका लागि छनोटमा परेका संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयका पचास पचासजना गरी जम्मा सयजना विद्यार्थीहरूबाट तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ। अध्ययनका क्रममा छनोटमा परेका विद्यालयका समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति, छात्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति, छात्रा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति, नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति, अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति तथा समग्र मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ। अध्ययनको विश्लेषणका क्रममा तुलनासमेत गरिएको छ। तथ्याङ्कको अध्ययन विश्लेषणलाई विभिन्न उपशीर्षकहरूअन्तर्गत उल्लेख गरिएको छ :

४.२ समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण गर्ने क्रममा छनोट गरिएका सयजना विद्यार्थीलाई आधार मानी तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ। समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई यसप्रकार उल्लेख गरी विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या १

समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	१	१	६	६	२०	२०	७३	७३

प्रस्तुत तालिकामा नमुना छनोटमा परेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमतालाई सङ्ख्या तथा प्रतिशतमा देखाइएको छ । सङ्ख्या र प्रतिशतका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन गर्दा १ देखि ३९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १ (१ प्रतिशत) रहेको छ भने ४० देखि ५९ प्रतिशतसम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ६ (६ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी ६० देखि ७९ प्रतिशतसम्म अङ्क प्राप्त गर्न विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या २० (२० प्रतिशत) रहेको छ भने ८० प्रतिशतदेखि बढी अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीको सङ्ख्या ७३ (७३ प्रतिशत) रहेको छ ।

यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा निम्नस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू १ प्रतिशत र मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू ६ प्रतिशत रहेको छ । त्यसै गरी उच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्न विद्यार्थीहरू २० प्रतिशत रहेको छ भने अति उच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू ७३ प्रतिशत रहेको छ । यसरी हेर्दा निम्न र मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको प्रतिशत न्यून तथा उच्च र अतिउच्च स्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीको प्रतिशत अत्यधिक भएकाले समग्रमा हेर्दा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

४.३ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा गर्नु आवश्यक भएकाले यहाँ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी यसप्रकार स्पष्ट पारिएको छ :

तालिका सङ्ख्या- २

मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	समग्र मध्यमान	मानक विचलन	मध्यमानभन्दा कम		मध्यमानभन्दा माथि	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	८५.१२	१३.५	३६	३६	६४	६४

प्रस्तुत तालिकाअनुसार प्रतिनिधि नमुना छनोटमा समेटिएका १०० जना विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको प्राप्ताङ्कको समग्र मध्यमान ८५.१२ र मानक विचलन १३.५ रहेको छ । समग्र मध्यमानलाई आधार मान्दा उक्त मध्यमानभन्दा कम अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ३६ (३६ प्रतिशत) र मध्यमानभन्दा बढी अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ६४ (६४ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । मध्यमानभन्दा कम अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्याभन्दा मध्यमानभन्दा बढी अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्यामा २८ (२८ प्रतिशत) ले बढी देखिएकाले विद्यार्थीहरूको समग्र पठनबोध क्षमता उच्च रहेको देखिन्छ । मानक विचलन (१३.०५) हेर्दा भने समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता मध्यम खालको रहेको पाइन्छ ।

४.४ समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमता

यसअन्तर्गत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताका आधारमा गरिएको छ । यहाँ दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति र त्यससम्बन्धी तथ्याङ्क तालिकामा प्रस्तुत गरी यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - ३

समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	०	०	६	६	११	११	८३	८३

प्रस्तुत तालिकामा समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमतालाई दिइएको छ । छनोटमा परेका विद्यार्थीहरूमध्ये १ देखि ३९ प्रतिशतसम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ० (० प्रतिशत) रहेको छ भने ४० देखि ५९ प्रतिशतसम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ६ (६ प्रतिशत) रहेको छ । त्यसै गरी ६० देखि ७९ प्रतिशतसम्म

अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ११ (११ प्रतिशत) रहेको छ भने ८० प्रतिशतदेखि माथिको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीको सङ्ख्या ८३ (८३ प्रतिशत) परेको छ ।

यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा निम्नस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू शून्य प्रतिशत र मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू ६ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी उच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू ११ प्रतिशत रहेको पाइन्छ भने अतिउच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू ८३ प्रतिशत रहेको छ । यसरी हेर्दा निम्नस्तर र मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू ७ प्रतिशत देखिनुका साथै उच्च र अतिउच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू ९४ प्रतिशत देखिनुले समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

४.५ समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमता

यसअन्तर्गत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताका आधारमा पनि गरिएको छ । यहाँ अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति र त्यससम्बन्धी तथ्याकलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या ४

समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	१	१	१०	१०	१५	१५	७४	७४

प्रस्तुत तालिकाको तथ्याङ्कअनुसार समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको अध्ययन गर्दा १ देखि ३९ प्रतिशतसम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १ (१ प्रतिशत) रहेको छ भने ४० देखि ५९ प्रतिशतसम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १० (१० प्रतिशत) रहेको छ । त्यसै गरी ६० देखि ७९ प्रतिशतसम्म अङ्क प्राप्त गर्ने

विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १५ (१५ प्रतिशत) रहेको छ भने ८० प्रतिशतभन्दा माथि अङ्क प्राप्त गर्न विद्यार्थीको सङ्ख्या ७४ (७४ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ ।

यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा निम्नस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू १ प्रतिशत, मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू १० प्रतिशत, उच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू १५ प्रतिशत र अतिउच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू ७४ प्रतिशत रहेका छन् । यसरी हेर्दा निम्नस्तर, मध्यमस्तर र उच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू २६ प्रतिशत ज्यादै न्यून र अतिउच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थी ७४ प्रतिशत अर्थात् अत्यधिक रहेकाले समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

४.६ समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तुलना

यसअन्तर्गत समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण दृष्टांश र अदृष्टांशका आधारमा गरिएको छ । यससम्बन्धी तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी यसप्रकार व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - ५

समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमता तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या १००	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
दृष्टांश	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
	०	०	६	६	११	११	८३	८३
अदृष्टांश	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
	१	१	१०	१०	१५	१५	७४	७४

प्रस्तुत तालिकामा दिइएअनुसार समग्र विद्यार्थीहरूमध्ये १ देखि ३९ प्रतिशतसम्म अङ्क ल्याउने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या दृष्टांशमा ० (० प्रतिशत) रहेको छ भने अदृष्टांशमा पनि १ (१ प्रतिशत) रहेको छ । त्यस्तै ४० देखि ५९ प्रतिशत सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या दृष्टांशमा छ (४ प्रतिशत) भने अदृष्टांशमा १० (१० प्रतिशत) रहेको

छ । त्यसै गरी ६० देखि ७९ प्रतिशत अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या दृष्टांशमा ११ (११ प्रतिशत) र अदृष्टांशमा १५ (१५ प्रतिशत) रहेको छ । ८० प्रतिशतदेखि माथि अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीको सङ्ख्या दृष्टांशमा ८३ (८३ प्रतिशत) रहेको छ भने अदृष्टांशमा ७४ (७४ प्रतिशत) रहेको छ ।

यस तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा निम्नस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू दृष्टांशमा ० प्रतिशत र अदृष्टांशमा १ प्रतिशत रहेका छन् । मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू दृष्टांशमा ६ प्रतिशत अदृष्टांशमा १० प्रतिशत छन् । त्यस्तै उच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू दृष्टांशमा ११ प्रतिशत र अदृष्टांशमा १५ प्रतिशत छन् भने अतिउच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू दृष्टांशमा ८३ प्रतिशत र अदृष्टांशमा ७४ प्रतिशत रहेका छन् ।

यसरी दृष्टांश पठनबोध क्षमताभन्दा अदृष्टांश पठनबोध क्षमता निम्नस्तरमा १ प्रतिशत, मध्यमस्तरमा ४ प्रतिशत, उच्चस्तरमा ४ प्रतिशत र अतिउच्चस्तरमा ९ प्रतिशतले बढी देखिएको हुनाले दृष्टांश पठनबोध क्षमताको तुलनामा अदृष्टांश पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

४.७ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा दृष्टांश पठनबोध क्षमता

यसअन्तर्गत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा गरिएको छ । अतः मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिका प्रस्तुत गरी यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका नं. ६

मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा दृष्टांश पठनबोध क्षमता

विद्यार्थी सङ्ख्या	समग्र मध्यमान	मानक विचलन	मध्यमानभन्दा कम		मध्यमानभन्दा माथि	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	४३.६८	९.३५	३५	३५	६५	६५

प्रस्तुत तालिकामा काठमाडौं जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत १०० जना विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमतामा प्राप्त गरेको अङ्कको मध्यमान ४३.६८ रहेको छ भने मानक विचलन ९.३५ रहेको छ । मध्यमानलाई आधार मानेर हेर्दा जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरूमध्ये मध्यमानभन्दा कम अङ्क ल्याउने ३५ जना रहेको पाइन्छ भने मध्यमानभन्दा बढी अङ्क ल्याउने ६५ जना रहेको पाइन्छ । यसरी मध्यमानभन्दा कम अङ्क ल्याउने विद्यार्थीहरूको भन्दा मध्यमानभन्दा बढी अङ्क प्राप्त गर्ने सङ्ख्या ३० (३० प्रतिशत) ले बढी देखिएकाले मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी मानक विचलनलाई हेर्दा समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको मानक विचलन ९.३५ रहेको छ । अतः यस दृष्टिले हेर्दा भने पठनबोध क्षमता मध्यम खालको रहेको पाइन्छ ।

४.८ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा अदृष्टांश पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा गरिएको छ । अतः मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - ७

मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	समग्र मध्यमान	मानक विचलन	मध्यमानभन्दा कम		मध्यमानभन्दा माथि	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
१००	४९.४६	९.९९	३५	३५	६५	६५

प्रस्तुत तालिकामा काठमाडौं जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत १०० जना विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमतामा प्राप्त गरेको अङ्कको मध्यमान ४९.४६ रहेको छ भने मानक विचलन ९.९९ रहेको छ । मध्यमानलाई आधार मानेर हेर्दा १०० जना

विद्यार्थीहरूमध्ये मध्यमानभन्दा कम ३५ जना र मध्यमानभन्दा बढी अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीको सङ्ख्या ६५ जना रहेको पाइन्छ ।

यसरी मध्यमानभन्दा कम अङ्क ल्याउने विद्यार्थीभन्दा मध्यमानभन्दा बढी अङ्क प्राप्त गर्नेको सङ्ख्या ३० प्रतिशतले धेरै देखिएकाले मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी मानक विचलनलाई हेर्दा समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश मानक विचलन ९.११ रहेको छ । अतः यस दृष्टिले हेर्दा भने पठनबोध क्षमता मध्यम खालको रहेको पाइन्छ ।

४.९ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तुलना

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा गरिएको छ । यस मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई यसप्रकार तालिकामा प्रस्तुत गरी तुलनात्मक विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या ८

मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

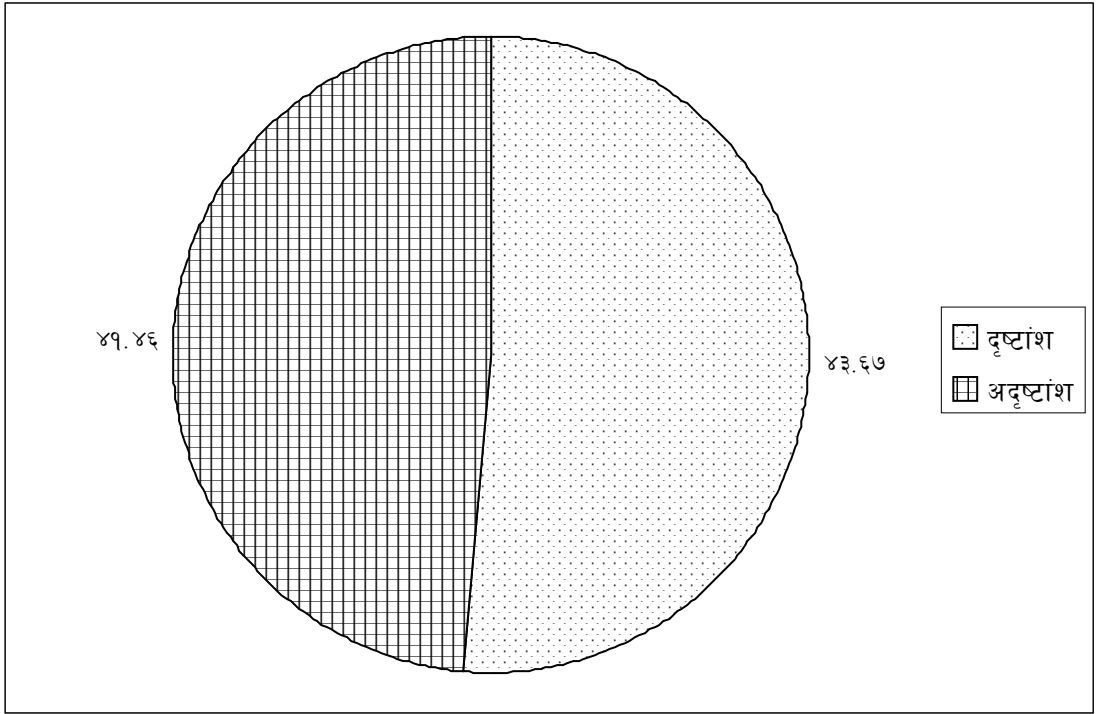
विद्यार्थी सङ्ख्या	मानक	दृष्टांश	अदृष्टांश
१००	मध्यमान	४३.६८	४१.४६
	मानक विचलन	९.३५	९.११

प्रस्तुत तालिकाअनुसार समग्र विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १०० जना रहेकोमा दृष्टांशतर्फ पठनबोध क्षमताको मध्यमान ४३.६८ रहेको छ भने अदृष्टांशतर्फको पठनबोध क्षमताको मध्यमान ४१.४६ रहेको छ । यसप्रकार दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कमा देखिएको मध्यमानलाई आधार मानेर हेर्दा अदृष्टांशभन्दा दृष्टांश पठनबोध क्षमता २.२२ अङ्कले बढी पाइएकाले अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तुलनामा दृष्टांश पठनबोध क्षमता उच्च रहेको देखिन्छ । त्यसै गरी मानक विचलनलाई आधार मानेर हेर्दा दृष्टांशतर्फको

मानक विचलन ९.३५ रहेको देखिन्छ भने अदृष्टांशतर्फको मानक विचलन ९.११ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसरी दृष्टांश र अदृष्टांशको मानक विचलनमा ०.२४ प्रतिशतले मात्र अन्तर हुनुले दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमतामा खासै अन्तर भएको पाइँदैन ।

वृत्तचित्र सङ्ख्या - १

मध्यमानको आधारमा दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको वृत्तचित्र

यो वृत्तचित्र प्रस्तुत तालिका ८ मा आधारित छ । यस वृत्तचित्रमा दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको मध्यमान निकाली विश्लेषण गरिएको छ । दृष्टांश पठनबोध क्षमताको मध्यमान ४३.६७ रहेको छ भने अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको मध्यमान ४९.४६ रहेको छ । यसरी हेर्दा अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको मध्यमानभन्दा दृष्टांश पठनबोध क्षमताको मध्यमान बढी देखिएकाले अदृष्टांश पठनबोध क्षमताका तुलनामा दृष्टांश पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

४.१० निष्कर्ष

यस अध्यायमा काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमतालाई प्रतिशताङ्क, मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा क्रमशः स्पष्ट

पारी व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ । समग्र विद्यार्थीहरूमा निम्नस्तर र मध्यमस्तरको पठनबोध भएका थोरै विद्यार्थी तथा उच्चस्तर र अतिउच्चस्तरको पठनबोध पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू धेरै देखिएकाले समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ, भने मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा दृष्टांश पठनबोध क्षमतातर्फ मध्यमान ४३.६८ र अदृष्टांश पठनबोध क्षमतातर्फ मध्यमान ४१.४६ रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी मानक विचलन दृष्टांशतर्फ ९.३५ र अदृष्टांश पठनबोध क्षमतातर्फ ९.११ रहेको पाइन्छ । समग्र हेर्दा अदृष्टांशभन्दा दृष्टांश पठनबोध क्षमताको मानक विचलन ०.२४ अड्कले बढी देखिएकाले दृष्टांशको तुलनामा अदृष्टांश पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको छ ।

अध्याय पाँच

विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

प्रस्तुत अध्यायमा विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा काठमाडौं जिल्लाका सामुदायिक र संस्थागत गरी १० वटा विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमतालाई आधार बनाइएको छ । यसमा सामुदायिक ५० र संस्थागत ५० गरी जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरूलाई लिइएको छ । यहाँ छनोटमा परेका विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको छुट्टाछुट्टै अध्ययन गरी त्यसपछि तिनै दुई प्रकृतिका विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक विश्लेषणसमेत गरिएको छ ।

५.१ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा छनोटमा परेका १०० जना विद्यार्थीहरूमध्ये सामुदायिक विद्यालयको विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन गरिएको छ । उक्त विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई प्रतिशतका आधारमा तालिकामा यसप्रकार प्रस्तुत गरी विश्लेषण गरिएको छ ।

तालिका सङ्ख्या १

सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
५०	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
	०	०	२	४	७	१४	४१	८२

प्रस्तुत तथ्याङ्कअनुसार प्रतिनिधि नमुना छनोटमा परेका ५० जना सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन गर्दा १ देखि ३९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ० (शून्य प्रतिशत) रहेको छ भने ४० देखि ५९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या २ (४ प्रतिशत) रहेको छ । त्यसै गरी ६० देखि ७९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ७ (१४ प्रतिशत) रहेको छ भने ८० भन्दा माथि अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ४१ (८२ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ ।

यस तथ्याङ्कका आधारमा विश्लेषण गर्दा निम्नस्तरको पठनबोध क्षमता भएको विद्यार्थीहरू शून्य प्रतिशत, मध्यमस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू ४ प्रतिशत, उच्चस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू १४ प्रतिशत र अतिउच्चस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू ८२ प्रतिशत रहेको पाइन्छ। यसरी हेर्दा निम्नस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या शून्य प्रतिशत रहेको, मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ज्यादै न्यून र उच्च तथा अतिउच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या अत्यधिक रहेकाले काठमाडौँ जिल्लाका सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ।

५.२ संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण संस्थागत विद्यालयका आधारमा गरिएको छ। यहाँ संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - २

संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
५०	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
	१	२	४	८	१३	२६	३२	६४

प्रस्तुत तथ्याङ्कअनुसार प्रतिनिधि नमुना छनोटमा परेका ५० जना संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन गर्दा १ देखि ३९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १ (२ प्रतिशत), ४० देखि ५९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ४ (८ प्रतिशत) ६० देखि ७९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १३ (२६ प्रतिशत) र ८० भन्दा माथि अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ३२ (६४ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ।

यस तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषण गर्दा निम्नस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू २ प्रतिशत, मध्यमस्तरको पठनबोध क्षमता भएको विद्यार्थीहरू ८ प्रतिशत, उच्चस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू २६ प्रतिशत अतिउच्चस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू ६४ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । यसरी हेर्दा निम्नस्तर र मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ज्यादै न्यून र उच्च तथा अतिउच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या अत्यधिक रहेकाले काठमाडौं जिल्लाका संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

५.३ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा गरिएको छ । त्यसैले यहाँ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - ३

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना

विद्यालयको प्रकृति	विद्यार्थी सङ्ख्या	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
सामुदायिक	५०	०	०	२	४	७	१४	४१	८२
संस्थागत	५०	१	२	४	८	१३	२६	३२	६४

प्रस्तुत तथ्याङ्कअनुसार सामुदायिक विद्यालयतर्फ १ देखि ३९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ० (० प्रतिशत) रहेको पाइन्छ भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १ (२ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी ४० देखि ५९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या २ (४ प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ४ (८ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । त्यस्तै ६०

देखि ७९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ७ (१४ प्रतिशत) रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १३ (२६ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ ।

यस तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा निम्नस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको शून्य प्रतिशत रहेका छन् भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू २ प्रतिशत रहेका छन् । यसरी हेर्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनामा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू ४ प्रतिशत रहेको छन् भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ८ प्रतिशत रहेका छन् । मध्यमस्तरको क्षमतालाई हेर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलनामा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू बढी रहेको पाइन्छ । त्यस्तै उच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू १४ प्रतिशत रहेका छन् भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू २६ प्रतिशत रहेका छन् । यसरी हेर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलनामा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । त्यस्तै अति उच्चतमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरू ८२ प्रतिशत रहेका छन् भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरू ६४ प्रतिशत रहेकाले संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनामा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

५.४ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा गरिएको छ । यससम्बन्धी तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी विश्लेषण गरिएको छ ।

तालिका सङ्ख्या ४

मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	समग्र मध्यमान	मानक विचलन	मध्यमानभन्दा कम		मध्यमानभन्दा माथि	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	८७.५०	१३.२३	१६	३२	३४	६८

प्रस्तुत तालिकाअनुसार काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेका प्राप्ताङ्कको मध्यमान ८७.५० रहेको छ, भने मानक विचलन १३.२३ रहेको पाइन्छ । मध्यमानलाई आधार मानी हेर्दा जम्मा ५० जना सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूमध्ये मध्यमानभन्दा कम पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू १६ जना (३२ प्रतिशत) र मध्यमानभन्दा बढी पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू ३४ जना (६८ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ ।

यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा मध्यमानभन्दा कम अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १६ (१६ प्रतिशत) ले बढी रहेको हुनाले सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मानक विचलन १३.२३ रहेकाले काठमाडौँ जिल्लाका सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

५.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा यसप्रकार स्पष्ट पारी विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - ५

मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	समग्र मध्यमान	मानक विचलन	मध्यमानभन्दा कम		मध्यमानभन्दा माथि	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	८२.६४	१२.८६	१८	३६	३२	६४

प्रस्तुत तालिकाअनुसार प्रतिनिधि नमुना छनोटमा परेका ५० जना संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान ८२.६४ रहेको छ भने मानक विचलन १२.८६ रहेको पाइन्छ । मध्यमानलाई आधार मानी हेर्दा जम्मा ५० जना संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूमध्ये मध्यमानभन्दा कम पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू १८ जना (३६ प्रतिशत) र मध्यमानभन्दा माथिको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू ३२ जना (६४ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ ।

यसरी हेर्दा संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १४ (२८ प्रतिशत) ले बढी देखिनाले संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीहरूको मानक विचलन १२.८६ रहेकाले काठमाडौं जिल्लाका संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

५.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा गरिएको छ । यहाँ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई यसप्रकार तालिकामा प्रस्तुत गरी विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - ६

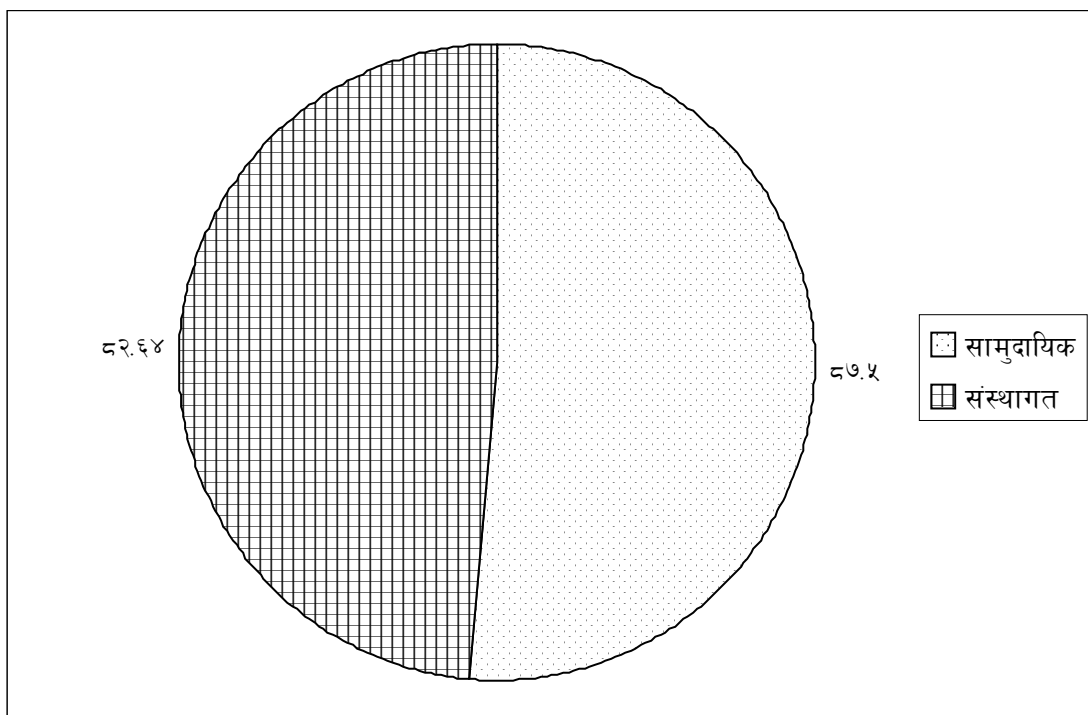
मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	मानक	सामुदायिक	संस्थागत
१००	मध्यमान	८७.५०	८२.६४
	मानक विचलन	१३.२३	१२.८६

प्रस्तुत तालिकाअनुसार समग्र विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १०० जना रहेकोमा सामुदायिक विद्यालयतर्फ पठनबोध क्षमताको मध्यमान ८७.५० रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयतर्फको मध्यमान ८२.६४ रहेको छ। यसकारण सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कमा देखिएको मध्यमानलाई आधार मानेर हेर्दा संस्थागतभन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता ४.८६ अङ्कले बढी पाइएकाले संस्थागत विद्यालयको तुलनामा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता उच्च रहेको पाइन्छ। यस तथ्याङ्कअनुसार मानक विचलनलाई आधार मानेर हेर्दा सामुदायिक विद्यालयतर्फ १३.२३ रहेको पाइन्छ भने संस्थागत विद्यालयतर्फ १२.८६ रहेको पाइन्छ। यस दृष्टिले हेर्दा भने संस्थागत विद्यालयका तुलनामा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको मानक विचलन (०.५२ प्रतिशत) ले बढी देखिएकाले संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलनामा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता सन्तोषजनक रहेको पाइन्छ।

वृत्तचित्र सङ्ख्या-२

मध्यमानका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको वृत्तचित्र

यो वृत्तचित्र प्रस्तुत तालिका सङ्ख्या ६ मा आधारित छ । यस वृत्तचित्रमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान निकाली विश्लेषण गरिएको छ । सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको मध्यमान ८७.५० रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको मध्यमान ८२.६४ रहेको छ । यसरी हेर्दा संस्थागततर्फको मध्यमानभन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान बढी देखिएकाले संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनामा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

५.७ निष्कर्ष

यस अध्यायमा विद्यालय प्रकृतिका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । यसमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक विश्लेषण गरिएको छ । त्यसै गरी प्रतिशत, मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक विद्यालयतर्फ मध्यमान ८७.५० र संस्थागततर्फ

मध्यमान ८२.६४ रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी सामुदायिक विद्यालयतर्फ मानक विचलन १३.२३ र संस्थागत विद्यालयतर्फ मानक विचलन १२.८६ रहेको पाइन्छ । समग्र हेर्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनामा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

अध्याय - छ

लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन

६.१ पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा काठमाडौं जिल्लाका छनोटमा परेका पाँच सामुदायिक र पाँच संस्थागत विद्यालयका १०० जना विद्यार्थीहरूको लैङ्गिकताका आधारमा पठनबोध क्षमताको विश्लेषण गरिएको छ। तीमध्ये ५० जना छात्र रहेका छन् भने ५० जना छात्रा रहेका छन्। यस क्रममा छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको छुट्टाछुट्टै अध्ययन गरी अन्त्यमा तुलनासमेत गरिएको छ।

६.२ छात्रहरूको पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा छात्रहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ। यहाँ छात्रहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा यसप्रकार प्रस्तुत गरी विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या- १

छात्रहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	०	०	३	६	१२	२४	३५	७०

प्रस्तुत तालिकामा काठमाडौं जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत छात्रहरूको पठनबोध क्षमताको स्थितिलाई देखाइएको छ। यस तथ्याङ्कलाई अध्ययन गर्दा १ देखि ३९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रहरूको सङ्ख्या ० (० प्रतिशत), ४० देखि ५९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रहरूको सङ्ख्या ३ (६ प्रतिशत), ६० देखि ७९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रहरूको सङ्ख्या १२ (२४ प्रतिशत) र ८० देखि माथि अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रहरूको सङ्ख्या ३५ (७० प्रतिशत) रहेको पाइन्छ।

यसरी हेर्दा निम्नस्तरको पठनबोध क्षमता भएका छात्रहरू शून्य प्रतिशत, मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रहरू छ प्रतिशत, उच्चस्तरको पठनबोध क्षमता भएका छात्रहरू २४ प्रतिशत छ, अतिउच्च स्तरको पठनबोध क्षमता भएको छात्रहरू ७० प्रतिशत रहेकोले काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत छात्रहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

६.३ छात्राहरूको पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा छात्रा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा यसप्रकार प्रस्तुत गरी विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या- २

छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	१	२	३	६	८	१६	३८	७६

प्रस्तुत तालिकामा काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको स्थितिलाई देखाइएको छ । यसअनुसार १ देखि ३९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्न छात्राहरूको सङ्ख्या १ (२ प्रतिशत), ४० देखि, ५९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने छात्राहरूको सङ्ख्या ३ (६ प्रतिशत), ६० देखि ७९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने छात्राहरूको सङ्ख्या ८ (१६ प्रतिशत), ८० देखि माथि अङ्क प्राप्त गर्ने छात्राहरूको सङ्ख्या ३८ (७६ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ ।

यसरी हेर्दा निम्नस्तरको पठनबोध क्षमता भएका छात्राहरू २ प्रतिशत, मध्यमस्तरको पठनबोध क्षमता भएका छात्राहरू ६ प्रतिशत, उच्चस्तरको पठनबोध क्षमता भएका छात्राहरू १६ प्रतिशत र अतिउच्चस्तरको पठनबोध क्षमता भएका छात्राहरू ७६ प्रतिशत रहेकाले

काठमाडौं जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत छात्राहरूका पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

६.४ छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना

यस उपशीर्षकमा छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ । यहाँ छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या ३

छात्रा र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यालयको प्रकृति	विद्यार्थी सङ्ख्या	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
छात्र	५०	०	०	३	६	१२	२४	३५	७०
छात्रा	५०	१	२	३	६	८	१६	३८	७६

प्रस्तुत तालिकामा दिइएअनुसार १०० जना विद्यार्थीहरूको मध्ये १ देखि ३९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रको सङ्ख्या ० (० प्रतिशत) रहेको छ भने छात्राको सङ्ख्या १ (२ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी ४० देखि ५९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रको सङ्ख्या ३ (६ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ भने छात्राको सङ्ख्या ३ (६ प्रतिशत) नै रहेको पाइन्छ । ६० देखि ७९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रको सङ्ख्या १२ (२४ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ भने छात्राको सङ्ख्या ८ (१६ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी ८० देखि माथिको अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रको सङ्ख्या ३५ (७० प्रतिशत) रहेको छ भने छात्राको सङ्ख्या ३८ (७६ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ ।

यस तथ्याङ्कका आधारमा निम्नस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रहरू ० प्रतिशत र छात्राहरू २ प्रतिशत रहनुले छात्राहरूको तुलनामा छात्रहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ । त्यस्तै मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रहरू ६ प्रतिशत र छात्रा पनि ६ प्रतिशत

रहेकाले छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमता बराबर रहेको देखिन्छ । त्यसै गरी उच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रहरू २४ प्रतिशत र छात्राहरू १६ प्रतिशत रहेकोले छात्राहरूको तुलनामा छात्रहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । त्यस्तै अति उच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्न छात्रहरू ७० प्रतिशत र छात्राहरू ७३ प्रतिशत रहेकाले छात्रहरूको तुलनामा छात्राहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । यी दुवैतर्फको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा उच्चस्तरको क्षमतामा छात्रको बढी राम्रो र अति उच्चस्तरको क्षमतामा छात्राहरूको बढी राम्रो रहेको पाइन्छ ।

६.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रहरूको पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा गरिएको छ । यहाँ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्रहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा यसप्रकार प्रस्तुत गरी विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - ४

मध्यमान र मानक चिलनका आधारमा छात्रहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	समग्र मध्यमान	मानक विचलन	मध्यमानभन्दा कम		मध्यमानभन्दा माथि	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	८३.७	१२.९४	१८	३६	३२	६४

प्रस्तुत तालिकाअनुसार छात्रहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान ८३.७ रहेको छ भने मानक विचलन १२.९४ रहेको पाइन्छ । मध्यमानलाई आधार मानेर हेर्दा छात्रहरूको पठनबोध क्षमता मध्यमानभन्दा कम १८ (३६ प्रतिशत) र मध्यमानभन्दा माथि ३२ (६४ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । छात्रहरूको पठनबोध क्षमता मध्यमानभन्दा कम अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीभन्दा मध्यमानभन्दा बढी अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १४ (२४ प्रतिशत) बढी रहेको पाइन्छ । त्यसैले छात्रहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी

मानक १२.९४ रहेकाले काठमाडौं जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत छात्रहरूको पठनबोध क्षमता सन्तोषजनक रहेको पाइन्छ ।

६.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्राहरूको पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा गरिएको छ । यस क्रममा मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - ५

मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	समग्र मध्यमान	मानक विचलन	मध्यमानभन्दा कम		मध्यमानभन्दा माथि	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	८६.५४	१३.१६	१८	३६	३२	६४

प्रस्तुत तालिकाअनुसार छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान ८६.५४ रहेको छ भने मानक विचलन १३.१६ रहेको पाइन्छ । मध्यमानलाई आधार मानेर हेर्दा मध्यमानभन्दा कम १८ (३६ प्रतिशत) र मध्यमानभन्दा बढी ३२ (६४ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । छात्राहरूको पठनबोध क्षमतामा मध्यमानभन्दा कम अङ्क प्राप्त गर्ने छात्राहरूको सङ्ख्या १४ (२८ प्रतिशत) ले बढी रहेको छ । तसर्थ छात्राहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ । त्यसै गरी मानक विचलन १३.१६ देखिनुले छात्राहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

६.७ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययनका क्रममा मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा तुलना गरिएको छ । यहाँ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई यसप्रकार तालिकामा प्रस्तुत गरी विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - ६

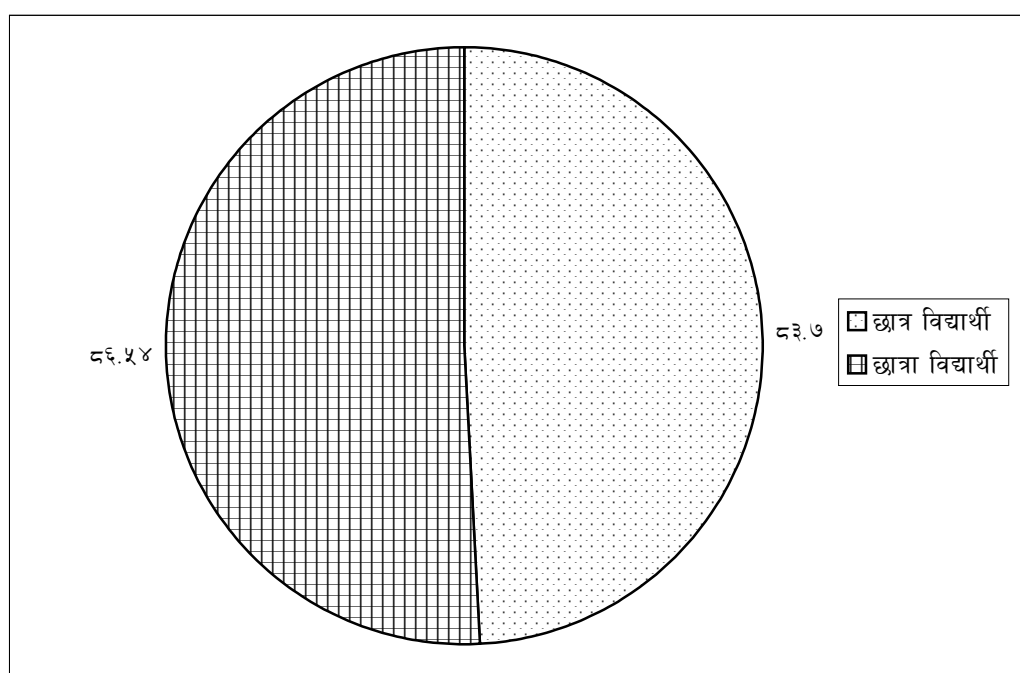
मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	मानक	छात्र	छात्रा
१००	मध्यमान	८३.७	८६.५४
	मानक विचलन	१२.९४	१३.१६

प्रस्तुत तालिकाअनुसार १०० जना विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या रहेकोमा छात्रातर्फको पठनबोध क्षमताको मध्यमान ८३.७ रहेको छ भने छात्रातर्फको मध्यमान ८६.५४ रहेको छ । उक्त छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कमा देखिएको मध्यमानलाई आधार मानेर हेर्दा छात्रभन्दा छात्राको पठनबोध क्षमता २.८४ अङ्कले बढी पाइएकाले छात्रहरूको तुलनामा छात्राहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । यस तथ्याङ्कमा मानक विचलनलाई हेर्दा छात्रतर्फ १२.९४ रहेको छ भने छात्रातर्फ १३.१६ रहेको छ । यसरी छात्रहरूको तुलनामा छात्राहरूको मानक विचलन (०.२२ प्रतिशत) अङ्कले मात्र बढी देखिनुले छात्राको भन्दा छात्रहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

वृत्तचित्र सङ्ख्या - ३

मध्यमानको आधारमा छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको वृत्तचित्र

यो वृत्तचित्र प्रस्तुत तालिका सङ्ख्या छमा आधारित छ । यस वृत्तचित्रमा छात्र र छात्राहरूको मध्यमान निकाली विश्लेषण गरिएको छ । छात्रतर्फको मध्यमान ८३.७ छ भने छात्रातर्फको मध्यमान ८६.५४ रहेको छ । यसरी हेर्दा छात्रहरूको मध्यमानभन्दा छात्राहरूको मध्यमान बढी देखिएकाले छात्रहरूको पठनबोध क्षमताभन्दा छात्राहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

६.८ निष्कर्ष

यस अध्यायमा लैङ्गिकताका आधारमा छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । त्यस्तै गरी प्रतिशत, मध्यमान र मानक विचलनको आधारमा छात्रतर्फ मध्यमान ८३.७ र छात्रातर्फ मध्यमान ८६.५४ रहेको छ । मध्यमानका आधारमा हेर्दा छात्रभन्दा छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान २.८४ अङ्कले बढी रहेको छ । मानक विचलनका आधारमा छात्रहरूको मानक विचलन १२.९४ रहेको छ भने छात्राहरूको मानक विचलन १३.१६ रहेको छ । मानक विचलनका आधार हेर्दा छात्र विद्यार्थीहरूको तुलनामा छात्राहरूको ०.२२ अङ्कले बढी देखिएकाले छात्राभन्दा छात्रहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

अध्याय सात

भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

७.१ पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । यस क्रममा ५० जना नेपाली मातृभाषी र ५० जना अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको छुट्टाछुट्टै अध्ययन गरिसकेपछि अन्त्यमा तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ । यस क्रममा उनीहरूको पठनबोध क्षमतालाई क्रमशः व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

७.२ नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । यहाँ नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा यसप्रकार प्रस्तुत गरी विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - १

नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	०	०	२	४	१०	२०	३८	७६

प्रस्तुत तालिकामा काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थितिलाई देखाइएको छ । त्यसकारण १ देखि ३९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ० (० प्रतिशत), ४० देखि ५९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या २ (४ प्रतिशत), ६० देखि ७९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीको सङ्ख्या १० (२० प्रतिशत) र ८०

देखि माथि अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ३८ (७६ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ ।

यस तथ्याङ्कको आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको विश्लेषण गर्दा निम्नस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू ० प्रतिशत, मध्यमस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू ४ प्रतिशत, उच्चस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू २० प्रतिशत र अतिउच्चस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू ७६ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । यस तथ्याङ्कलाई हेर्दा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता निम्न र मध्यमस्तरमा ज्यादै न्यून तथा उच्च र अतिउच्चस्तरमा अत्यधिक देखिनुले नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता उच्च रहेको देखिन्छ ।

७.३ अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । अन्य मातृभाषीमा नेपाली मातृभाषीबाहेक अन्य सबै मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई समेटिएको छ । अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - २

अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	१	२	३	६	१०	२०	२६	५२

प्रस्तुत तालिकाको तथ्याङ्कअनुसार पठनबोध क्षमताको अध्ययन गर्दा १ देखि ३९ सम्म अङ्क ल्याउने अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १ (२ प्रतिशत), ४० देखि ५९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने अन्य मातृभाषी विद्यार्थीको सङ्ख्या ३ (६ प्रतिशत), ६० देखि ७९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने अन्य मातृभाषी विद्यार्थीको सङ्ख्या १० (२० प्रतिशत), ८० देखि माथि अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या २६ (५२ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ ।

यस तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषण गर्दा निम्नस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू २ प्रतिशत, मध्यमस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू ६ प्रतिशत, उच्चस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू २० प्रतिशत र अतिउच्चस्तरको पठनबोध क्षमता भएका विद्यार्थीहरू ५२ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । यसरी हेर्दा निम्न र मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरू ८ प्रतिशत अर्थात् ज्यादै न्यून र उच्च तथा अतिउच्चस्तरको पठनबोध क्षमता भएका अन्य मातृभाषी विद्यार्थी ७२ प्रतिशत अर्थात् अत्यधिक देखिनुले काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

७.४ नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना

यस उपशीर्षकमा भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । यहाँ नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी यसप्रकार तुलनात्मक विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - ३

नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक तथ्याङ्क

विद्यार्थीको प्रकृति	विद्यार्थी सङ्ख्या	१ देखि ३९		४० देखि ५९		६० देखि ७९		८० देखि माथि	
		सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
नेपाली मातृभाषी	५०	०	०	२	४	१०	२०	३८	७६
अन्य मातृभाषी	५०	१	२	३	६	१०	२०	३६	५२

प्रस्तुत तालिकामा नेपाली मातृभाषी ५० र अन्य मातृभाषी ५० गरी जम्मा १०० जना विद्यार्थीहरू प्रतिनिधि नमुना छनोटका रूपमा समावेश गरिएका छन् । यी विद्यार्थीहरूको पठनोद्य क्षमतालाई हेर्दा १ देखि ३९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ० (० प्रतिशत) रहेको छ भने अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १ (२ प्रतिशत) रहेको छ । त्यसै गरी ४० देखि ५९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या २ (४ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ भने अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ३ (६ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । ६० देखि ७९ सम्म अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या १० (२० प्रतिशत) रहेको छ भने अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या पनि १० (२० प्रतिशत) नै रहेको पाइन्छ । त्यस्तै ८० देखि माथि अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ३८ (७६ प्रतिशत) रहेको छ भने अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या २६ (५३ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ ।

यस तथ्याङ्कको आधारमा निम्नस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको ० प्रतिशत र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरू २ प्रतिशत रहेकाले अन्य मातृभाषीको तुलनामा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी मध्यमस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरू ४ प्रतिशत र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरू ६ प्रतिशत रहनुले अन्य मातृभाषीको तुलनामा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ । त्यसै गरी उच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरू २० प्रतिशत र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरू २० प्रतिशत भएकाले दुवैको पठनबोध क्षमता बराबरी रहेको छ । त्यस्तै अति उच्चस्तरको अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरू ७६ प्रतिशत र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरू ५२ प्रतिशत रहेकाले अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको तुलनामा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

७.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको अध्ययन विश्लेषण मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा गरिएको छ । यहाँ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा

नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या- ४

मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	समग्र मध्यमान	मानक विचलन	मध्यमानभन्दा कम		मध्यमानभन्दा माथि	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	८६.६४	१३.१६	१६	३२	३४	६८

तालिकामा प्रस्तुत गरिएअनुसार नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान ८६.६४ रहेको छ भने मानक विचलन १३.१६ रहेको पाइन्छ । मध्यमानलाई आधार मानेर हेर्दा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरू मध्यमानभन्दा कम ३२ प्रतिशत र मध्यमानभन्दा माथि ३४ प्रतिशतले बढी पाइनुले नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । त्यसै गरी पठनबोध क्षमताको मानक विचलन १३.१६ रहेको छ । यस दृष्टिले हेर्दा भने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता सन्तोषजनक मात्र रहेको पाइन्छ ।

७.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा गरिएको छ । यहाँ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी यसप्रकार विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या ५

मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता

विद्यार्थी सङ्ख्या	समग्र मध्यमान	मानक विचलन	मध्यमानभन्दा कम		मध्यमानभन्दा माथि	
			सङ्ख्या	प्रतिशत	सङ्ख्या	प्रतिशत
५०	८३.६	१२.९३	१६	३२	३४	६८

प्रस्तुत तालिकाअनुसार अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान ८३.६ रहेको पाइन्छ भने मानक विचलन १२.९३ रहेको छ । मध्यमानलाई आधार मानेर हेर्दा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरू मध्यमानभन्दा तल १६ (३२ प्रतिशत) र मध्यमानभन्दा माथि ३४ (६८ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । यसरी अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता १८ (३६ प्रतिशत) ले बढी देखिएकाले अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । मानक विचलनका आधारमा भने १२.९३ मात्र देखिनुले काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता मध्यम खालको रहेको पाइन्छ ।

७.७ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलना

यस उपशीर्षकमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । यसलाई मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तथ्याङ्कलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी यसप्रकार तुलनात्मक विश्लेषण गरिएको छ :

तालिका सङ्ख्या - ६

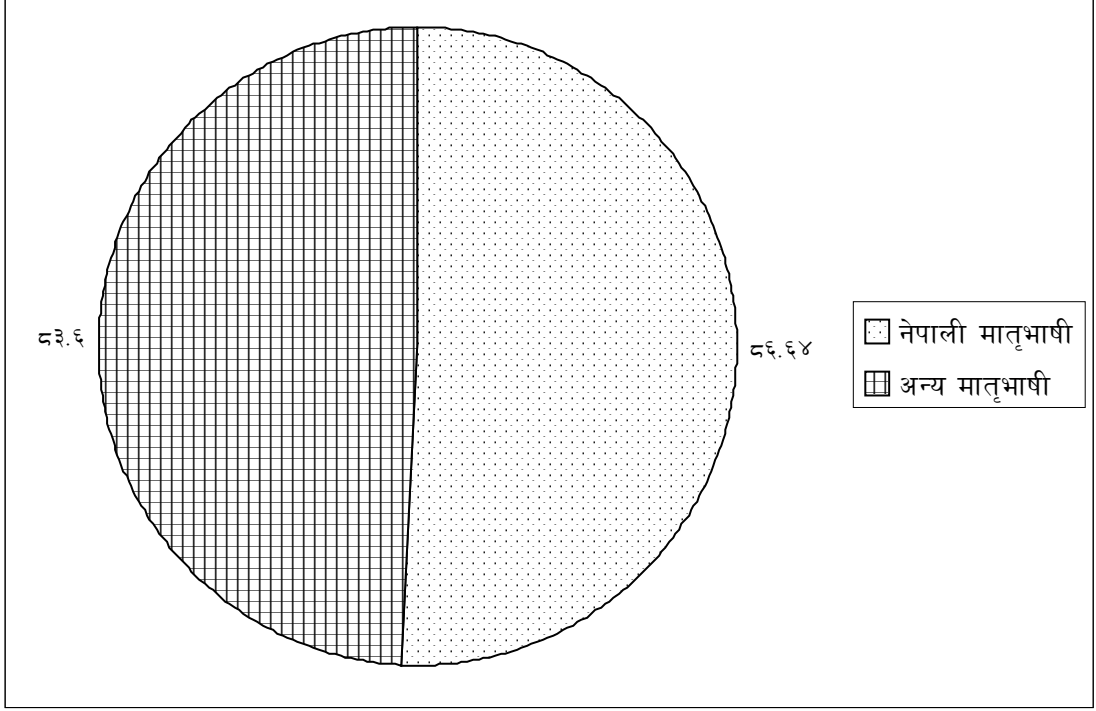
मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक तथ्याङ्क

विद्यार्थी सङ्ख्या	मानक	नेपाली मातृभाषी	अन्य मातृभाषी
१००	मध्यमान	८६.६४	८३.६
	मानक विचलन	१३.१६	१२.९३

प्रस्तुत तालिकाअनुसार नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान ८६.६४ रहेको छ भने अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान ८३.६ रहेको पाइन्छ। नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमानलाई आधार मानेर हेर्दा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताभन्दा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता ३.०४ अङ्कले बढी देखिएकाले अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको तुलनामा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ। यस तथ्याङ्कलाई आधार मानेर हेर्दा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको मानक विचलन १३.१६ रहेको छ भने अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको मानक विचलन १२.९३ रहेको पाइन्छ। यसरी अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको तुलनामा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मानक विचलन ०.२३ अङ्कले बढी देखिएकाले नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमतामा सामान्य अन्तर रहेको पाइन्छ। समग्रमा यी दुवैको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिए तापनि अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता अझ राम्रो रहेको पाइन्छ।

वृत्तचित्र सङ्ख्या - ४

मध्यमानको आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको वृत्तचित्र

यो वृत्तचित्र प्रस्तुत तालिका ५ मा आधारित छ । यस वृत्तचित्रमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान निकाली विश्लेषण गरिएको छ । नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको मध्यमान ८६.६४ रहेको छ भने अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको मध्यमान ८३.६ रहेको छ । यसरी हेर्दा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको मध्यमानभन्दा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको मध्यमान केही बढी देखिएकाले विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

७.८ निष्कर्ष

यस अध्यायमा भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा नेपाली मातृभाषी अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । मध्यमानका आधारमा हेर्दा नेपाली मातृभाषीतर्फको पठनबोध क्षमताको मध्यमान ८६.६४ रहेको छ भने अन्य मातृभाषीतर्फको मध्यमान ८३.६ रहेको छ । अतः अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको तुलनामा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमान ३.०४ अड्कले बढी रहेको

पाइन्छ । यसरी हेर्दा अन्य मातृभाषीभन्दा नेपाली मातृभाषीको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ । मानक विचलनको आधारमा हेर्दा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मानक विचलन १३.१६ रहेको छ भने अन्य मातृभाषीको मानक विचलन १२.९३ रहेको छ । यसरी हेर्दा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताभन्दा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

अध्याय आठ

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

८.१ सारांश

प्रस्तुत शोधकार्य काठमाडौं जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमतामा केन्द्रित रहेको छ । यस शोधकार्यबाट तयार भएको शोधप्रतिवेदनलाई आठ अध्यायका विभिन्न शीर्षक र उपशीर्षकमा विभाजन गरिएको छ ।

अध्याय एकको शोधपरिचय शीर्षकअन्तर्गत अध्ययनको पृष्ठभूमि, समस्याकथन, अध्ययनको उद्देश्य, अध्ययनको सान्दर्भिकता र उपादेयता, अध्ययनको सीमाङ्कन, पारिभाषिक शब्दको अर्थ तथा अध्ययनको रूपरेखा उपशीर्षकमा विभाजन गरी अध्ययन गरिएको छ । अध्ययनको पृष्ठभूमिअन्तर्गत शोध शीर्षकलाई चिनाउने क्रममा भाषा शिक्षणअन्तर्गत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको बारेमा चिनारी दिइएका छन् । भाषाका चारवटा सीपहरूमध्ये पढाइ सीप एक महत्त्वपूर्ण सीप हो । पढाइ सीपअन्तर्गत पठनबोध पनि पर्दछ । काठमाडौं जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमतालाई विद्यालयको प्रकृति, लैङ्गिकता र भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको तुलनात्मक अध्ययनलाई समस्या बनाई यस शोधलाई अधि बढाइएको छ । यसै समस्यासँग सम्बन्धित उक्त कक्षा आठका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता पत्ता लगाउने उद्देश्य राखिएको कुरा यस अध्यायमा उल्लेख गरिएको छ ।

यसरी अनुसन्धानको उद्देश्य प्राप्तिको लागि काठमाडौं जिल्लाका ५ वटा सामुदायिक ५ वटा संस्थागत गरी १० वटा विद्यालय नमुनाका रूपमा छनोट गरी अनुसन्धान अगाडि बढाइएको छ । यसमा प्रत्येक विद्यालयबाट १०/१० जनाका दरले १०० जना विद्यार्थीलाई नमुनाको रूपमा छनोट गरिएको छ ।

यस अध्ययनको उद्देश्य पूरा गर्न र अध्ययनलाई प्रभावकारी बनाउन अध्ययनकर्ता स्वयम् प्रत्येक विद्यालयमा पुगी उक्त विद्यालयका शिक्षक विद्यार्थीहरूको सहयोग लिएर यो अनुसन्धान सम्पन्न गरिएको छ । अध्ययनकर्ताले शोधनिर्देशक, विषयशिक्षकको सहयोगमा तयार पारिएको दुईवटा नमुना प्रश्नपत्र बनाई १०० जना विद्यार्थीहरूलाई पठनबोध क्षमता

गर्न लगाइएको छ । प्राप्त उत्तरपुस्तिकालाई भाषिक संयोजन, स्तरीयता, भाषिक शुद्धता, प्रस्तुतीकरण, विषयवस्तु सङ्गठन, क्रमबद्धता, मौलिकताका मूल्याङ्कन गरिएको छ ।

यस अध्याय दुईको शीर्षक **पूर्वकार्यको समीक्षा र अवधारणात्मक ढाँचा** रहेको छ । यसमा पूर्वकार्यको समीक्षाअन्तर्गत पुस्तक समीक्षा र शोधपत्र समीक्षालाई छुट्टाछुट्टै अध्ययन गरिएको छ । त्यसै गरी अवधारणात्मक ढाँचाअन्तर्गत बोधको परिचयमा श्रुतिबोध र पठनबोध पठनबोध शिक्षणको महत्त्व, शिक्षणका कार्यकलाप, पठनबोधका तह, पठनबोधका चरणहरू र पठनबोधमा प्रभाव पार्ने तत्त्वहरूलाई समावेश गरी विस्तृत रूपाम उल्लेख गरिएको छ ।

अध्याय तीनको शीर्षक **अध्ययन विधि र प्रक्रिया** रहेको छ । प्रस्तुत शोध अध्ययनका क्रममा प्रयोगमा ल्याइएका विधि तथा प्रक्रियाअन्तर्गत जनसङ्ख्या, नमुना छनोट, सामग्री सङ्कलन, प्राथमिक र द्वितीयक स्रोत, पूर्वपरीक्षण र परिमार्जन, सामग्री निर्माण, परीक्षणको कार्यान्वयन र उत्तरपुस्तिका परीक्षण, तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण र निष्कर्षलाई उपशीर्षकहरूमा उल्लेख गरिएको छ ।

अध्याय चारको शीर्षक **समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण** रहेको छ । समग्र विद्यार्थीहरूको मध्यमान र मानक विचलन तथा दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमतामा केन्द्रित रहेर अध्ययन गरिएको छ । त्यसै गरी मध्यमानका आधारमा दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको मध्यमानलाई प्रतिशतमा उल्लेख गरी विश्लेषण गरिएको छ । समग्रमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो पाइएको छ, भने तुलनात्मक रूपमा दृष्टांश र अदृष्टांशको पठनबोध क्षमतामा खासै अन्तर भएको पाइँदैन ।

अध्याय पाँचको शीर्षक **विद्यालय प्रकृतिका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन** गरिएको छ । मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन गरिएको छ । त्यसै गरी मध्यमानका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमानलाई प्रतिशतमा उल्लेख गरी विश्लेषण गरिएको छ । उक्त अध्ययनमा संस्थागत विद्यालयको पठनबोध क्षमताको तुलनामा सामुदायिक विद्यालयको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

अध्याय छको शीर्षक **लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन** रहेको छ । यसअन्तर्गत छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ । मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ । उक्त गरिएको अध्ययनमा छात्राहरूको पठनबोध क्षमताभन्दा छात्रहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

अध्याय सातको शीर्षक **भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन** रहेको छ । यसअन्तर्गत मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको तुलनात्मक अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । उक्त विश्लेषणका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमताभन्दा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता बढी भएकोले नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।

अध्याय आठको शीर्षक **सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता** रहेको छ । यस अध्ययनको सारांशअन्तर्गत सबै अध्यायका कुरालाई सङ्क्षिप्त रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । त्यसै गरी शोधअध्ययनबाट प्राप्त निष्कर्षलाई बुँदागत रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ, उक्त शोधका उपयोगितालाई यहाँ नीतिगत र प्रयोगगत गरी छुट्टाछुट्टै रूपमा उल्लेख गरिएको छ र भावी अनुसन्धानका शीर्षकहरू सन्दर्भ सामग्री सूची उल्लेख गरिएको छ । अध्याय आठको अन्त्यमा परिशिष्ट खण्ड रहेको छ । यसअन्तर्गत प्रतिनिधि नमुना छनोटमा परेका विद्यालयहरूको नामावली, सबैभन्दा राम्रो र सबैभन्दा, नराम्रो उत्तर लेख्ने विद्यार्थीहरूको प्रश्नभन्दा, नराम्रो उत्तर लेख्ने विद्यार्थीहरूको प्रश्नपत्रमै लेखेका उत्तरहरूलाई समावेश गरिएको छ । अन्त्यमा सन्दर्भसूची राखिएको छ ।

द.२ निष्कर्ष

काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता पत्ता लगाउने उद्देश्यले गरिएको यस अध्ययनमा ५ वटा सामुदायिक र ५ वटा संस्थागत विद्यालयका जम्मा १०० जना अध्ययनरत विद्यार्थीहरू बीच परीक्षण गरी प्राप्त तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गर्दा निम्नानुसार निष्कर्ष निकालिएको छ :

- समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको प्रतिशत गणना गर्दा ६० प्रतिशतभन्दा तल ७ प्रतिशत, ६० प्रतिशतभन्दा माथि ९३ प्रतिशत देखिएकाले विद्यार्थीहरूको समग्र पठनबोध क्षमता सन्तोषजनक रहेको पाइन्छ ।
- समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको मध्यमानका आधारमा हेर्दा समग्र मध्यमान ८५.१२ रहेको छ भने मध्यमानभन्दा तल ३६ प्रतिशत र मध्यमानभन्दा माथि ६४ प्रतिशत रहेकाले समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ । समग्र विद्यार्थीहरूको मानक विचलन १३.०५ पाइनुले विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताका आधारमा अध्ययन गर्दा ६० प्रतिशतभन्दा तल ६ प्रतिशत, ६० प्रतिशतभन्दा माथि ९४ प्रतिशत विद्यार्थीहरू रहेकाले दृष्टांश पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको आधारमा अध्ययन गर्दा ६० प्रतिशतभन्दा तल ११ प्रतिशत, ६० प्रतिशतभन्दा माथि ८९ प्रतिशत विद्यार्थीहरू रहेकाले अदृष्टांश पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमतालाई तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गर्दा दृष्टांशभन्दा अदृष्टांश पठनबोध राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- मध्यमान आधारमा दृष्टांश पठनबोध क्षमतालाई हेर्दा मध्यमानभन्दा तल ३५ प्रतिशत, मध्यमानभन्दा माथि ६५ प्रतिशत देखिएकाले दृष्टांश पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- समग्र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको मध्यमानलाई हेर्दा मध्यमानभन्दा तल ३५ प्रतिशत, मध्यमानभन्दा माथि ६५ प्रतिशत देखिएकाले अदृष्टांश पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको मध्यमान र मानक विचलनको तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गर्दा दृष्टांश पठनबोध क्षमताको मध्यमान अदृष्टांश क्षमताको मध्यमानभन्दा २.२२ ले बढी देखिएको छ भने मानक विचलन दृष्टांशभन्दा अदृष्टांश पठनबोध क्षमता ०.२४ अङ्कले बढी देखिएकाले अदृष्टांश तुलनामा दृष्टांश पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

- सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन गर्दा ६० प्रतिशतभन्दा तल ४२ प्रतिशत, ६० प्रतिशतभन्दा माथि अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ४८ रहेकाले सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो देखिन्छ ।
- संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता अध्ययन गर्दा ६० भन्दा तल ५ प्रतिशत, ६० भन्दा माथि अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ४५ रहेकाले संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।
- सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको पठनबोध क्षमतालाई तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गर्दा सामुदायिकतर्फ ६० प्रतिशतभन्दा माथिको अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ४८ र संस्थागततर्फको सङ्ख्या ४० रहेकाले संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलनामा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- मध्यमानका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको विश्लेषण गर्दा मध्यमानभन्दा कम १६ र मध्यमानभन्दा माथि ३४ जना विद्यार्थीहरू देखिएकाले सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ ।
- मध्यमानका आधारमा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको विश्लेषण गर्दा मध्यमानभन्दा कम १८ र मध्यमानभन्दा माथि ३२ जना विद्यार्थीहरू देखिएकाले संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- मध्यमानका आधारमा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक रूपमा अध्ययन गर्दा सामुदायिक विद्यालयतर्फ ८७.५० र संस्थागत विद्यालयतर्फ मध्यमान ८२.६४ रहेकाले संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताभन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।

- लैङ्गिकताका आधारमा छात्रहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण गर्दा ६० भन्दा कम अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रहरूको सङ्ख्या ३ र ६० भन्दा माथि अङ्क प्राप्त गर्ने ४७ रहेकोले छात्रहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।
- लैङ्गिकताका आधारमा छात्रा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन विश्लेषण गर्दा ६० भन्दा कम अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रहरूको सङ्ख्या ४ र ६० भन्दा माथि अङ्क प्राप्त गर्ने ४६ रहेकाले छात्राहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको छ ।
- छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गर्दा छात्रतर्फ ७० र छात्रातर्फ ७३ जना रहेकाले छात्रहरूको तुलनामा छात्राहरूको पठनबोध क्षमता केही मात्रामा राम्रो रहेको देखिन्छ ।
- मध्यमानका आधारमा छात्रहरूको पठनबोध क्षमताको विश्लेषण गर्दा मध्यमानभन्दा कम अङ्क प्राप्त गर्ने छात्र १८ जना र मध्यमानभन्दा माथि अङ्क प्राप्त गर्ने छात्र ३२ जना छात्र विद्यार्थीहरू देखिएकाले पठनबोध राम्रो रहेको देखिन्छ ।
- मध्यमानका आधारमा छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको विश्लेषण गर्दा मध्यमानभन्दा कम अङ्क प्राप्त गर्ने छात्रा १८ र मध्यमानभन्दा माथि अङ्क प्राप्त गर्ने, छात्रा ३२ जना छात्राहरू देखिएकाले छात्राहरूको पठनबोध राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- मानक विचलनका आधारमा छात्र र छात्राहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक रूपमा अध्ययन गर्दा छात्रहरूको तुलनामा छात्राहरूको मानक विचलन ०.२२ प्रतिशतले मात्र बढी देखिनुले छात्राको भन्दा छात्रहरूको पठनबोध क्षमतामा सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ ।
- भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन गर्दा ६० भन्दा कम अङ्क प्राप्त गर्ने नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या २ र ६० भन्दा माथि अङ्क प्राप्त गर्ने ४८ रहेकाले नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको देखिन्छ ।
- भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन गर्दा ६० भन्दा कम अङ्क प्राप्त गर्ने अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या ४ र ६० भन्दा

माथि अङ्क प्राप्त गर्ने ३६ रहेकाले अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध राम्रो रहेको पाइन्छ ।

- नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक विश्लेषण गर्दा नेपाली मातृभाषीतर्फ ४८ र अन्य मातृभाषीतर्फ ३६ जना विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या रहेकाले अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको तुलनामा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- मध्यमानका आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूमध्ये मध्यमानभन्दा कम १६ र मध्यमानभन्दा बढी ३४ जना विद्यार्थीहरू रहनुले नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ ।
- मध्यमानका आधारमा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूमध्ये मध्यमानभन्दा कम १६ र मध्यमानभन्दा बढी ३४ जना विद्यार्थीहरू रहनुले अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता राम्रो रहेको पाइन्छ ।
- मानक विचलनका आधारमा नेपाली मातृभाषी र अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूका तुलनात्मक रूपमा अध्ययन गर्दा नेपाली मातृभाषीतर्फको मानक विचलनमा ०.२३ प्रतिशतले मात्र बढी देखिएकाले नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको तुलनामा अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता केही राम्रो रहेको पाइन्छ ।

८.३ उपयोगिता

अनुसन्धान कार्य जटिल र चुनौतीपूर्ण कार्य हो । प्रत्येक अनुसन्धानमा आफ्नै प्रकारको महत्त्व तथा उपयोगिता रहेको हुन्छ । त्यसै गरी शिक्षक, विद्यार्थी, अनुसन्धानकर्ता आदिलाई यो प्रतिवेदन उपयोगी रहेको छ । काठमाडौं कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन उपयोगितालाई नीतिगत र प्रयोगगत गरी छुट्टाछुट्टै उल्लेख गरिएको छ ।

द.३.१ नीतिगत उपयोगिता

- पठनबोध क्षमता आफैँमा प्रयोगात्मक भएकाले यसको शिक्षण प्रक्रियालाई पनि प्रयोगात्मक बनाउने कुरामा यसबाट सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।
- भाषाको शिक्षण गर्दा संज्ञानात्मक पक्षभन्दा सीप पक्षलाई बढी जोड दिनुपर्ने कुराप्रति सचेत गर्नमा मद्दत पुग्ने देखिन्छ ।
- पठनबोधसम्बन्धी सैद्धान्तिकभन्दा व्यावहारिक पक्षमा बढी जोड ।
- विद्यार्थी सक्रिय विधिको प्रयोग गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई रोचक र प्रभावकारी बनाउन सहयोग ।
- भाषाविद, पाठ्यक्रमविद, पाठ्यपुस्तक निर्माण लगायत नीति निर्माण गर्ने सम्पूर्ण निकायलाई नीति, निर्माण गर्न उपयोगी रहेको छ ।
- अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूका लागि नेपाली भाषाका पाठ्यपुस्तक, पाठ्यक्रमको निर्माण, परिष्कार र परिमार्जन ।
- पाठ्यक्रम विकास केन्द्रलाई सल्लाह सुझाव प्रदान गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

द.३.२ प्रयोगगत उपयोगिता

- यस शीर्षकसँग सम्बन्धित रहेर अध्ययन गर्ने अध्ययनकर्तालाई सहयोग पुऱ्याउँछ ।
- काठमाडौँ जिल्ला कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको कमजोरी पत्ता लगाई सुधारको वातावरण तयार गर्ने सहयोग पुग्दछ ।
- अन्य मातृभाषी विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमता विकासका लागि विशेष शिक्षण गर्नुपर्ने कुरामा प्रेरित गर्दछ ।
- विद्यालयमा भाषा शिक्षणअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षणलाई पठनबोध शिक्षण कार्यकलापलाई महत्त्व दिनका लागि प्रोत्साहित गर्दछ ।
- विद्यार्थीको क्षमता पहिचान गरी कक्षा शिक्षण गर्ने सहयोग पुग्दछ ।
- विद्यार्थीहरूको भाषिक सीप मूल्याङ्कन गर्नका लागि प्रश्नपत्र निर्माण र उत्तरपुस्तिका परिक्षण गर्न यसले सहयोग पुऱ्याउँदछ ।

- शिक्षक र विद्यार्थीहरूलाई भाषाको सिकाइ शिक्षणका क्रममा पृष्ठपोषण प्रदान गरी शिक्षण गर्ने कुरामा सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।
- लिखित अभिव्यक्तिमा भाषिक शुद्धता, वाक्यगठन र विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कुराको विकास गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

८.४ भावी अनुसन्धानका शीर्षकहरू

यस शोध अध्ययन सम्पन्न भएपछि भविष्यमा गर्न सकिने निम्नलिखित शीर्षकहरूलाई यसप्रकार प्रस्तुत गरिएको छ :

- काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको विवेचनात्मक उत्तर लेखन क्षमताको अध्ययन,
- काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको सप्रसङ्ग व्याख्या लेखन क्षमताको अध्ययन,
- काठमाडौँ जिल्लाका कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको दैनिकी लेखन क्षमताको अध्ययन ।

सन्दर्भ सामग्री सूची

- अधिकारी, दीपकप्रसाद (२०७२), *अछाम जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- अधिकारी, विष्णुप्रसाद (२०७१), *माध्यमिक दिग्दर्शन*, काठमाडौं : आशिष बुक हाउस ।
- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०५२), *भाषा शिक्षण : केही परिप्रेक्ष्य*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०६३), *नेपाली भाषा शिक्षण*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- उपाध्याय, गुरुप्रसाद (२०६०), *कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- क्षेत्री, महेन्द्र बहादुर (२०६९), *बागलुङ जिल्लाका कक्षा दसमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- खड्का, रेशम कुमार (२०६४), *मा.वि. तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- खनाल, पेशल (२०६१), *भाषिक अनुसन्धान विधि*, काठमाडौं : दीक्षान्त पुस्तक भण्डार ।
- खनाल, सोमराज (२०६२), *काठमाडौं उपत्यकामा कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- घिमिरे, सरिता (२०७०), *गुल्मी जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- ठाकुर, समित कुमार (२०६८), *धनुषा जिल्लाका उच्च माध्यमिक तह एघारमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।

- ढकाल, बुद्धराज (२०६६), *कक्षा तीनमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- ढकाल, शान्तिप्रसाद (२०६८), *नेपाली भाषा शिक्षण परिचय र प्रयोग*, काठमाडौँ : शुभकामना प्रकाशन ।
- पौडेल, दुर्गादेवी (२०६४), *कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- पौडेल, माधवप्रसाद (२०७०), *नेपाली भाषा साहित्य शिक्षण*, काठमाडौँ : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- पौड्याल, हेमराज (२०६७), *पर्वत जिल्लाका कक्षा दसमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- बन्धु, चूडामणि (२०५२), *अनुसन्धान तथा प्रतिवेदन लेखन*, काठमाडौँ : रत्न पुस्तक भण्डार ।
- बि.क., चाँदनी (२०७१), *अर्घाखाँची जिल्लाका कक्षा छमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।
- भट्टराई, रामप्रसाद (२०६५), *भाषिक अनुसन्धान विधि*, काठमाडौँ : शुभ कामना प्रकाशन ।
- भण्डारी, पारसमणि र माधवप्रसाद पौडेल (२०६१), *साहित्य शास्त्र र नेपाली समालोचना*, काठमाडौँ : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- लामिछाने, यादवप्रकाश (२०६९), *नेपाली भाषा शिक्षण*, काठमाडौँ : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- शर्मा, सिर्जना (२०७२), *कक्षा सातमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि., कीर्तिपुर ।

परिशिष्ट 'क'

तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि छनोट गरिएका विद्यालय

सामुदायिक विद्यालय

- श्री वैष्णवी माध्यमिक विद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौं
- श्री बाघभैरव माध्यमिक विद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौं
- जनसेवा उच्च माध्यमिक विद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौं
- गोरखनाथ माध्यमिक विद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौं
- कीर्तिपुर माध्यमिक विद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौं

संस्थागत विद्यालय

- कीर्ति सेकेन्डरी बोर्डिङ स्कुल, कीर्तिपुर, काठमाडौं
- क्रिएटिभ एकेडेमी स्कुल, कीर्तिपुर, काठमाडौं
- ग्रीन भिलेज सेकेन्डरी स्कुल, कीर्तिपुर, काठमाडौं
- बाघभैरव बोर्डिङ स्कुल, कीर्तिपुर, काठमाडौं
- मेगस ईङ्लिस स्कुल, कीर्तिपुर, काठमाडौं

परिशिष्ट (ख)

अध्ययनमा सहभागी विद्यार्थीहरूको नामावली र प्राप्ताङ्क

सामुदायिक विद्यालयहरू

(१) श्री बैष्णवी माध्यमिक विद्यालय

क्र.स.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	अनिता लामा	९६
२	सुरेन्द्र राई	९१
३	अमर मगर	५४
४	कमल कुमार तामाङ	८९
५	सुनिता थापा	६१
६	रोजिता खड्का	९२
७	मनिता श्रेष्ठ	९२
८	प्रमीला भण्डारी	४३
९	दिपेश लकान्द्री	९०
१०	हिमाल अधिकारी	७३

(२) श्री बाघभैरव माध्यमिक विद्यालय

क्र.स.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	प्रदिप पन्त	९४
२	इन्दिरा मगर	९५
३	आषिस लामा	८९
४	पवन रावल	८७
५	प्रमिला पन्त	७९

६	राकेस तामाङ	८२
७	अबिरल थापा	७८
८	सीता गुरुङ	८४
९	अनिता खड्का	८४
१०	निशा मगर	७७

(३) जनसेवा उच्च माध्यमिक विद्यालय

क्र.स.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	एलिप महर्जन	८१
२	रुकसाना खड्का	९७
३	पोल्यान्ड राना मगर	९४
४	समिर महर्जन	९०
५	प्रमिला थापा	९८
६	प्रज्वल श्रेष्ठ	९३
७	सबिन लामा	८५
८	रचना खनाल	९५
९	सानुमाया भण्डारी	९३
१०	आशा न्यौपाने	९६

(४) गोरखनाथ माध्यमिक विद्यालय

क्र.स.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	सरेश लामा	७६
२	कला मगर	९३

३	जानकी मगर	९१
४	ससी श्रेष्ठ	८६
५	रोसन अधिकारी	९५
६	अनिता मगर	९८
७	अनिल थापा	९२
८	रिजन के.सी	९४
९	राजु पाण्डे	९६
१०	सुनिता खड्का	९८

(५) कीर्तिपुर माध्यमिक विद्यालय

क्र.स.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	चाहाना धामी	९५
२	निशा लामा	९५
३	मिलन थापा	९३
४	शोभा श्रेष्ठ	९२
५	मुना लामा	९४
६	अलिन धामी	९२
७	सविता श्रेष्ठ	९२
८	दिपक मगर	८७
९	विनोद बोहरा	७४
१०	विकास रेग्मी	९०

संस्थागत विद्यालयहरू

(१) कीर्ति सेकेन्डरी स्कूल

क्र.स.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	बिना लामा	९१
२	सुनिता सापकोटा	९६
३	सम्मिका कार्की	९९
४	निशानी गुरुड	९७
५	प्रविण घिसिङ	८५
६	सुमन गौतम	९३
७	पविन शाही	८८
८	अमिता भट्टराई	९६
९	पूजा प्रधान	८४
१०	साजन श्रेष्ठ	७९

(२) क्रियटिभ एकेडेमी स्कूल

क्र.स.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	सपना आचार्य	७९
२	मनिसा गोले	९५
३	सुवास शर्मा	८८
४	मिलन प्रधान	८३
५	शर्मिला नेपाली	८३
६	सरिता आचार्य	७९
७	आशिष गुरुड	६१

८	गेणश मण्डल	६४
९	सुरोज महर्जन	६४
१०	विनिता सापकोटा	५९

(३) ग्रीन भिजेल सेकेन्डरी स्कुल

क्र.स.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	रीता नेपाली	९२
२	सरोज लामिछाने	७०
३	खेमराज खड्का	७९
४	विन्दु थापा मगर	७५
५	सिमना श्रेष्ठ	७९
६	सपना महर्जन	३१
७	ममता थापा	७४
८	अनिशा मास्के	४५
९	युवराज प्रधान	९०
१०	मदन खनाल	५७

(४) बाघभैरव बोडिङ स्कुल

क्र.स.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	रईसा महर्जन	९७
२	स्नेहा महर्जन	९२
३	रीता घिमिरे	९७
४	मुकुहाङ लिम्बु	९५

५	अनिल थापा	९५
६	सृजना घिमिरे	९८
७	रोशन मण्डल	९२
८	सुस्मिता पराजुली	८६
९	रविन महर्जन	८५
१०	सुमित नेपाल	८५

(५) मेगस इङ्लिस स्कूल

क्र.स.	विद्यार्थीको नाम	प्राप्ताङ्क
१	विनोद खड्का	९४
२	विमल राई	७८
३	दिपक भण्डारी	८८
४	सविता ढकाल	९४
५	अर्जुन लामा	६८
६	गौरब पौडेल	९४
७	विपना थापा	९२
८	अनिता थापा मगर	९५
९	सरस्वती महर्जन	९१
१०	बन्दना महर्जन	५६

व्यक्तित्व विवरण

नाम	:	तारा खड्का
जन्ममिति	:	२०४८/३/११
जन्मस्थान	:	भेड्पु - द दोलखा
बाबा	:	टेकबहादुर खड्का
आमा	:	नेत्रकुमारी खड्का
नागरिक	:	नेपाली
शिक्षा	:	स्नातकोत्तर
लिङ्ग	:	महिला
धर्म	:	हिन्दू
रुचि	:	शिक्षण
सम्पर्क नं.	:	९८६०४६२८०६
इमेल	:	asmi.khadka20@gmail.com

शैक्षिक योग्यता

क्र.सं.	तह	शिक्षण संस्था	उत्तीर्ण साल
१	प्रवेशिका	श्री त्रिभुवन उच्च मा.वि. मेलुङ्ग, दोलखा	२०६२
२	उच्च मा.वि.	श्री सहयोगी उच्च मा.वि. गोकर्ण, काठमाडौं	२०६६
३	स्नातक	गौरीशङ्कर बहुमुखी क्याम्पस, दोलखा	२०६९
४	स्नातकोत्तर	त्रिभुवन विश्वविद्यालय क्याम्पस, कीर्तिपुर काठमाडौं	२०७३